

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

III РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 62

София, петък, 11 май

1934 г.

81. заседание

Срѣда, 9 май 1934 година

(Открито отъ председателя А. Малиновъ въ 16 ч. и 40 м.)

СЪДЪРЖАНИЕ:

Стр.

Стр.

Отпуски, разрешени и неразрешени на народни представители 1713, 1714

Законопроекти:

- 1) за радиофициране на българскитѣ училища. (Предложение отъ народния представителъ В. Савовъ) (Съобщение) 1714
- 2) за отмѣняване на т. 33 на чл. I отъ закона за разширение на желѣзнопътната мрежа и на пристанищата. (Трето четене) 1714
- 3) за отпущане отъ управлението на държавнитѣ каменоважлени мини въ Владайско—Мошинско—Пернишката котловина на Министерството на търговията, промишлеността и труда заемъ отъ 15.000.000 л. съ 5% годишна лихва и на Главната дирекция на българскитѣ държавни желѣзници заемъ отъ 8.000.000 л. съ 4% годишна лихва. (Трето четене) 1715
- 4) за застрояване на гр. София (Второ четене — докладване и разискване) 1715
- 5) за измѣнение и допълнение на чл. чл. 25, 26, 27, 29 и 34 и прибавяне новъ дѣлъ III — „За осигуровката на адвоката“ въ закона за адвокатитѣ отъ 8 юлий 1925 г. (Съобщение) 1716
- 6) за освобождаване Бѣжановската община, Луковитска околия, отъ заплащане на мито, акцизъ

общински налогъ и др. бѣрии върху горивнитѣ и смазочнитѣ материали, които внася за водоснабдяването си. (Предложение на народния представителъ И. Драгойски) (Съобщение) . . . 1725

Предложение за отпускане отъ държавнитѣ стопанства и фабрики по ведомството на Министерството на общественитѣ сгради, пѣтищата и благоустройството рѣчни материали на благотворителни, културно-просвѣтни и други дружества. (Съобщение) 1725

Укази: 1) № 2, отъ 5 май 1934 г., за приемане оставката на министра на желѣзницитѣ почитѣ и телеграфитѣ С. Костурковъ и възлагане управлението на Министерството на желѣзницитѣ, почитѣ и телеграфитѣ на министъръ-председателя Н. Мушановъ,
2) № 3, отъ 9 май 1934 г., за приемане оставката на министра на войната генералъ-лейтенантъ А. Кисювъ и назначаване за министъръ на войната генералъ-майоръ Ватевъ. (Прочитане отъ министъръ-председателя Н. Мушановъ) . . . 1714

Дневенъ редъ за следващото заседание 1734

Председателъ: (Звъни) Присѣствуватъ нужното число народни представители. Обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитѣ г. г. народни представители:

Ангеловъ Боянъ, Ангеловъ Иванъ, Бончевъ Тодоръ, Бояджиевъ Стефанъ, Василевъ Василь, Василевъ Григоръ, Василевъ Ради, Влаховъ Димитъръ, Георгиевъ Павелъ, Георгиевъ Стойчо, Деневъ Панайотъ, Джанкардашлийски Димитъръ, Димитровъ Захари, Димитровъ Коста Желевъ, Доброволски Стефанъ, Дочевъ Момчо, Думановъ д-ръ Никола, Казанаклиевъ Георги, Каракашевъ Никола, Каравчевъ Георги, Кафеджийски Георги, Кораковъ Крумъ, Косевъ Костадинъ, Костурковъ Стоянъ, Кораковъ Петъръ, Лоловъ Сава, Мариновъ Василь, Маринчевъ Георги, Марчевъ Никола, Мечкарски Тончо, Момчиловъ Стоянъ, Мустафовъ Али, Марулевъ Йосифъ, Орозовъ Александъръ, Петковъ Стефанъ, Петровъ Дойчинъ, Поповъ Стоянъ, Пупешковъ Цвѣтанъ, Радоловъ Александъръ, Райковски Минко, Рафаиловъ Филипъ, Родевъ Христо, Савовъ Сава, Стайновъ Петко, Стойковъ Апостолъ, Таслаковъ Цвѣтко, Тотевъ Дешо, Христовъ Димитъръ, Циганчевъ Анастасъ, Юртовъ Георги)

Долагамъ на Народното събрание, че бюрото на Камарата е разрешило отпуски на следнитѣ г. г. народни представители:

По 1 день:

На г. Иванъ Василевъ;
На г. Стефанъ Петковъ;
На г. Ради Василевъ;
На г. Кирилъ Славовъ;
На г. Панайотъ Деневъ — 2 дена.

По 3 дни:

На г. Георги Кафеджийски;
На г. Петъръ Кораковъ;
На г. Коста Сидеровъ;
На г. Али Мустафовъ;
На г. Стоянъ Костурковъ;
На г. Д-ръ Тодоръ Кулевъ;
На г. Василъ Мариновъ.

По 4 дни:

На г. Тончо Мечкарски;
На г. Христо Родевъ;

На г. Никола Марчевъ;
На г. Цветанъ Пупешковъ;
На г. Стефанъ Доброволски и
На г. Петко Стайновъ.

Народният представител г. Крумъ Кораковъ, който се е ползвал досега съ 23 дни отпускъ, моли да му се разрешатъ още 2 дена допълнителенъ отпускъ. Моля, ония г. г. народни представители, които приематъ да се разреши на народния представител г. Крумъ Кораковъ 2 дена допълнителенъ отпускъ, да вдигнатъ ръка. Събраниято не гласува.

Ще повторя вота. Моля ония г. г. народни представители, които приематъ да се разреши 2 дена допълнителенъ отпускъ на народния представител г. Крумъ Кораковъ, да вдигнатъ ръка. Малцинство, Събраниято не приема.

Народният представител г. Боянъ Петровъ, който се е ползвал досега съ 19 дни отпускъ, моли да му се разреши 3 дни допълнителенъ отпускъ. Моля ония г. г. народни представители, които приематъ да се разреши исканиятъ допълнителенъ отпускъ, да вдигнатъ ръка. Малцинство, Събраниято не приема.

Народният представител г. Цветко Таслаковъ, който се е ползвал досега съ 28 дни отпускъ, моли да му се разреши 5 дни допълнителенъ отпускъ. Моля ония г. г. народни представители, които сж съгласни да се разреши исканиятъ допълнителенъ отпускъ, да вдигнатъ ръка. Малцинство, Събраниято не приема.

Долагамъ на Народното събрание, че е постигналъ по частна инициатива законопроектъ за радиофициране на българските училища, подписанъ отъ нужното число народни представители. Вносителъ е народният представител г. Велико Савовъ. Законопроектътъ ще се напечата, ще се раздаде на народните представители и ще се постави на дневенъ редъ (Вж. прил. Т. I, № 87).

Има думата г. министър-председателъ.

Министър-председател Н. Мушановъ: Г. г. народни представители! Следъ гласуването на Народното събрание по интерпелацията срещу министра на железниците г. Стоянъ Костурковъ, той ми подаде оставката си на другия денъ, въ сжбота. Следъ подаването на неговата оставка, която се прие отъ Негово Величество Царя, натоваренъ бѣ министър-председателъ съ временното управление на Министерството на железниците, додето се назначи титуляръ.

Днесъ военниятъ министъръ г. генералъ-лейтенантъ Александъръ Кисювъ подаде своята оставка, която сжщо бѣше приета отъ Негово Величество Царя.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Защо?

Министър-председател Н. Мушановъ: Доброволно, самъ си подаде оставката, която бѣ приета и на негово мѣсто се назначи за воененъ министъръ г. генералъ-майоръ Анастасъ Ватевъ. (Оживление)

К. Пастуховъ (с. д): Съ съгласието на министър-председателя?

Министър-председател Н. Мушановъ: Да, съ съгласието на министър-председателя.

Като благодаря на моитѣ двама другари, съ които три години живѣхме въ тежки дни, които прекарваше управлението на България, имамъ честь да прочета съответнитѣ укази предъ Народното събрание: (Чете)

„УКАЗЪ

№ 2

НИЕ БОРИСЪ III
СЪ БОЖИЯ МИЛОСТЬ И НАРОДНАТА ВОЛЯ
ЦАРЬ НА БЪЛГАРИТЪ

По предложението на нашия председател на Министерския съветъ, министъръ на външнитѣ работи и на изповѣданията, представено намъ съ доклада му отъ 5 май 1934 г. подъ № 423,

Постановихме и постановяваме:

1. Да приемемъ оставката на министра на железниците, пощитѣ и телеграфитѣ, г. Стоянъ Костурковъ, и да възложимъ управлението на Министерството на железниците, пощитѣ и телеграфитѣ на председателя на Министерския съветъ, министъръ на външнитѣ работи и на изповѣданията, г. Никола Мушановъ.

II. Изпълнението на настоящия указъ възлагаме на нашия председател на Министерския съветъ, министъръ на външнитѣ работи и на изповѣданията.

Издаденъ въ София на 5 май 1934 година.

БОРИСЪ III

Председател на Министерския съветъ, министъръ на външнитѣ работи и на изповѣданията: **Н. Мушановъ**

„УКАЗЪ

№ 3

НИЕ БОРИСЪ III
СЪ БОЖИЯ МИЛОСТЬ И НАРОДНАТА ВОЛЯ
ЦАРЬ НА БЪЛГАРИТЪ

По предложението на нашия председател на Министерския съветъ, министъръ на външнитѣ работи и на изповѣданията, представено намъ съ доклада му отъ 9 май 1934 г. подъ № 424,

Постановихме и постановяваме:

I. Да приемемъ оставката на министра на войната г. генералъ-лейтенантъ Александъръ Кисювъ, и да назначимъ за министъръ на войната г. генералъ-майоръ Анастасъ Ватевъ.

II. Изпълнението на настоящия указъ възлагаме на нашия председател на Министерския съветъ, министъръ на външнитѣ работи и на изповѣданията.

Издаденъ въ София на 9 май 1934 година.

БОРИСЪ III

Председател на Министерския съветъ, министъръ на външнитѣ работи и на изповѣданията: **Н. Мушановъ**

Председателъ: Минаваме къмъ точка първа отъ дневния редъ...

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Искамъ думата.

Председателъ: Има думата народният представител г. Никола Пждаревъ. Само желая да зная по кой въпросъ.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): По прочетенитѣ укази, г. председателю.

Председателъ: Имате думата.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Г. министър-председателъ при прочитане на указа за оставката на министъръ Костурковъ съобщилъ мотивитѣ, тѣ се знаят. За оставката на военния министъръ г. Кисювъ не съобщи нищо.

Министър-председател Н. Мушановъ: Напротивъ. Казахъ — доброволно подаване на оставка.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Мотивитѣ?

Министър-председател Н. Мушановъ: Пише: „Тѣй като се чувствувамъ уморенъ, моля да ми приемете оставката“.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Значи, доброволно.

Министър-председател Н. Мушановъ: Да, доброволна оставка.

Председателъ: Пристъпваме къмъ точка първа отъ дневния редъ — трето четене законопроекта за отмяна на т. 38 на чл. 1 отъ закона за разширение на желѣзнопътната мрежа и на пристанищата и на § 2 отъ закона за измѣнение и допълнение на сжщия законъ.

Моля докладчика г. Николаевъ да доложи законопроекта.

Докладчикъ А. Николаевъ (з): (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ поправкитѣ, приети на второ четене) Следъ думитѣ „ще се внесатъ до 40 милиона лева“ г. министърътъ на благоустройството предлага да се добавятъ думитѣ „внесени въ срокъ отъ 2 години“.

Председателъ: Моля ония г. г. народни представители, които приематъ редакционната добавка, предложена

отъ г. министра на общественитѣ сгради, пѣтищата и благоустройството, да вдигнатъ рѣжа. Мнозинство, Събранието приема.

Моля ония г. г. народни представители, които приематъ на трето четене доложения законопроекта, заедно съ токущо вотираната добавка, да вдигнатъ рѣжа. Мнозинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 61)

Минаваме къмъ точка втора отъ дневния редъ — трето четене законопроекта за отпущане отъ управлението на държавнитѣ каменовжглени мини въ Владайско-Мощинско-Пернишката котловина на Министерството на търговията, промишлеността и труда заемъ отъ 15.000.000 л. съ 5% годишна лихва и на Главната дирекция на б. д. желѣзници заемъ отъ 8.000.000 л. съ 4% годишна лихва.

Моля г. докладчика да доложи законопроекта.

Замѣстникъ-секретаръ д-ръ А. Франгя (з): (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ прибавката, приета на второ четене)

Председателъ: Моля ония г. г. народни представители, които приематъ на трето четене доложения законопроекта, да вдигнатъ рѣжа. Мнозинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 62)

Минаваме къмъ точка трета отъ дневния редъ — второ четене законопроекта за застрояване на гр. София.

Има думата народниятъ представителъ г. Стефанъ Поповъ.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Г. председателю! Искамъ думата по пристѣпването къмъ разглеждане на тази точка отъ дневния редъ.

Докладчикъ А. Николаевъ (з): Не съмъ прочелъ заглавието.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Искамъ думата преди прочитането.

А. Буковъ (з): Какъ така преди прочитането?

Председателъ: Имате думата, г. Пждаревъ.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Г. г. народни представители! Този законопроектъ засѣга Столичната община и интересува много столичното гражданство и столичния общински съветъ. Следъ приемането на законопроекта отъ парламентарната комисия и вънесето му за разглеждане отъ Народното събрание, вие имате раздадено едно изложение отъ Столичната община, съ което се иска измѣненето на законопроекта, внесенъ отъ парламентарната комисия. Разбира се, ние не сме длъжни да обръщаме внимание на такава една постѣпка на Столичния общински съветъ, но азъ смѣтамъ, че законопроекта за застрояване на гр. София е отъ такова естество и отъ такова особено значение за гр. София, че когато държавата ще иска да се намѣси въ уреждането на гр. София, необходимо е, не отъ формална страна, но по сѣщество, щото Столичната община да бѣде изслушана отъ парламентарната комисия по Министерството на благоустройството. Ето защо азъ правя предложение, правителството да се съгласи, този законопроектъ да не бѣде разглежданъ въ пленума, преди парламентарната комисия да се занимае съ това искане на Столичната община. Формално, казвамъ, може да не е права Столичната община, но когато се разглежда единъ такъвъ законопроектъ отъ такова голѣмо значение за столицата, не може да се пренебрегне отъ Парламента това искане на Столичната община. Парламентътъ, обаче, не е въ състояние въ пленума да се занимава съ тоя въпросъ и затова той трѣбва да се разгледа отъ парламентарната комисия. Смѣтамъ, че това ще бѣде отъ полза и за работата на Парламента, ще бѣде отъ полза и за уреждането на строежа въ София. Не може, г. г. народни представители, съ нищо да се извини желанието набързо да прокараме този законопроектъ, тогава, когато имаме противодействие отъ Столичната община, така формулирано и така изложено. Единъ технически законъ изисква повече внимание, за да не направимъ грѣшки, които после ще бѣдатъ неправими.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Стефанъ Поповъ.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Въ подкрепа на предложението на г. Пждаревъ и азъ имамъ да кажа, че сподѣлямъ на-

пълно неговитѣ мотиви, толкова повече, че тѣ съвпадатъ съ общото мнение на компетентния технически свѣтъ въ нашата страна и по-специално — въ столицата. Г. министъръ-председателъ въроятно е получилъ едно писмо отъ Дружеството на българскитѣ архитекти, които отъ което и азъ притежавамъ. Тѣ молятъ за сѣщото: да може съвмѣстно основно и изчерпателно да се обсъди този законопроектъ, толкова повече, че съ техническитѣ въпроси, които се разглеждатъ въ него, се засѣгатъ много материални интереси на софийскитѣ граждани. Азъ бихъ молилъ г. министра на благоустройството да приеме това предложение, толкова повече, че доколкото можахъ да разбера, сесията на Камарата ще се продължи до 20 тогъ и, следователно, ще имаме време дотогава да изучимъ основно въпроситѣ, които се съдържатъ въ този законопроектъ и да гласуваме единъ законъ, който да е въ състояние да разреши задоволително всички въпроси, свързани съ градоустройството на София.

Председателъ: Има думата г. министърътъ на общественитѣ сгради, пѣтищата и благоустройството.

Министъръ В. Димовъ: Г. г. народни представители! Азъ не бихъ ималъ нищо противъ едно участие въ парламентарната комисия по Министерството на благоустройството на който и да е представител, обаче нека да се знае отъ г. г. народнитѣ представители, че въ състава на комисията, която е изработила този законопроектъ, сѣмъ влизали трима представители на Софийската община, представителъ на БИАД, представителъ на Дружеството на архитектитѣ, и всички единогласно сѣ приели законопроекта, който ви се предлага. Следъ това Софийската община формулира известни свои искания, които сѣщо така сѣмъ вънхнати въ законопроекта. Нѣщо повече, азъ искамъ да ви подчертая, че този законопроектъ, който предлага Софийската община, не е новъ. Като се вникне въ внесенъ законопроектъ и въ законопроекта на Софийската община, ще се видятъ само известни технически корекции и поправки повече на фразата, отколкото по сѣщество. Не само че общината приема всички принципи, които Министерството на благоустройството предлага, но даже тя отива още по-далечъ, като иска да усилва известни принципи, които министерството отъ съображения човѣшки и правни не желае да възприеме.

Ето защо азъ моля народното представителство да продължи разглеждането на законопроекта, като се има предъ видъ, че два пѣти ние го отлагаме, за да се проучи отъ народнитѣ представители. Азъ декларирамъ, че съмъ съгласенъ, ако има нѣкои неясни членове, каквито сѣмъ, напр., респективнитѣ членове за вътрешнитѣ линии къмъ сѣседитѣ, да бѣдатъ разгледани отново въ комисията, за да се уяснятъ. Но по-голѣмата частъ отъ материята на законопроекта е уяснена и по нея нѣма спорове, като, напр., въпроситѣ за етажитѣ, въпросътъ за уличната линия, въпросътъ за незастроенитѣ дворове. Принципитѣ, които ние предлагаме, ги приема и общината. Затова смѣтамъ, че нѣма защо да се отлага разглеждането на законопроекта. Трѣбва да имате предъ видъ, че ненавременното приемане на този законопроектъ ще внесе пълна анархия въ строителството на София, още повече, че ние сме въ строителенъ сезонъ. И самитѣ архитекти искатъ да се свърши частъ по-скоро съ тази работа — не само че не искатъ да се спре законопроектътъ, но искатъ да мине колкото се може по-бърже. Съ писмото, което сѣмъ депозирали, препишъ отъ което има г. Поповъ, както и азъ имамъ, тѣ искатъ да наблегнатъ само на два пункта, а именно по въпроса за строежитѣ, които сега се вършатъ и плановитѣ на които сега сѣмъ утвърдени, да се даде единъ срокъ; да не се поставятъ въ закона положения, че ще бѣдатъ довършени само ония строежи, които законътъ заваря, а не и онѣзи, плановитѣ на които сѣмъ утвърдени. За тази поправка азъ ще бѣда съгласенъ. Сѣщо и по въпроса за вътрешната линия, тѣ не сѣмъ съгласни — ще видимъ — да има калканъ на здания за строене въ централната и първата зони, а, напротивъ, искатъ калканъ за строене на всѣка цена. Министерството иска да направи известно отстъпление, за да толерира сѣществуващото положение, защото има сгради, които сѣмъ на 1.50 м. и, ако узаконимъ калканъ, ще унищожимъ такива сгради. Министерството иска да не унищожаваме тия сгради, а архитектитѣ искатъ да се строи калканъ. Тия нѣща ще ги уяснимъ. Ако имъ не уяснени членове, съгласенъ съмъ тѣ да отидатъ въ комисията.

Ще моля г. г. народнитѣ представители, още повече, че сега законопроектътъ ще се дебатира по принципъ, да се продължи разглеждането му.

Председателъ: Искамъ да напомня едно обстоятелство, че законопроектътъ ще се дебатира сега по

принцип. Азъ бихъ молилъ г. Попова и г. Пждарева да оттеглятъ своето предложение предъ видъ на това, което казвамъ азъ, и следъ обясненията на г. министра.

Министър-председател Н. Мушановъ: Мене ми се чини, че ще бъде по-добре да продължимъ разглеждането на законопроекта. Много пъти сме правили така: шомъ нѣкои членове сж отъ особено значение, тѣ отиватъ на ново въ комисията да се разглеждатъ, а другитѣ, по които нѣма споръ, тѣ се приематъ. Така е най-добре.

Председателъ: Моля г. докладчика да прочете заглавието на законопроекта.

Докладчикъ А. Николаевъ (з): (Чете)

„ЗАКОНЪ“

за застрояване на гр. София*

Председателъ: Преди да дамъ думата по заглавието на законопроекта, ще съобща на Народното събрание, че е постъпилъ още единъ законопроектъ отъ Министерството на правосъдието — законопроектъ за измѣнение и допълнение на чл. чл. 25, 26, 27, 29 и 34 и прибавяне новъ дялъ III — „За осигуровката на адвоката“ въ закона за адвокатитѣ отъ 8 юлий 1925 г. (Вж. прил. Т. I, № 88)

Тоя законопроектъ ще се раздаде на г. г. народнитѣ представители и постави на дневенъ редъ.

Има думата народниятъ представител г. Стефанъ Поповъ.

С. Поповъ (д. сг. Ц): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Законопроектътъ, съ който днесъ сме съзирани да се занимаемъ, третира една малко по-специална материя и се занимава съ единъ въпросъ, който по-скоро докосва интереситѣ на една само частъ отъ нашата страна — това е столицата на България. Но именно заради туй, защото съ този законопроектъ ще има да се разрешаватъ всички тѣзи въпроси, свързани съ вида външно, свързани съ удобствата вътрешно, свързани съ всички предпоставки за единъ истински културенъ животъ въ София, ние, смѣтамъ, дължимъ внимание и грижи, за да можемъ да разрешимъ правилно въпроса, да го разрешимъ така, че утре да сме доволни отъ градоустройството на столицата на България.

Въ всички културни страни народитѣ отдавна вече сж възприели принципитѣ на урбанизма, принципитѣ на градоустройството, които сж основата, за да могатъ човѣшкитѣ обществения да се поставятъ на една правилна плоскостъ на живѣне, на една правилна плоскостъ на творчество, имайки предъ видъ постиженията на техниката, по специално новитѣ комуникационни постижения, имайки предъ видъ икономическото и социално депласиране на живота днесъ, и съобразно съ тѣзи нови условия на творчески животъ да се даде възможностъ за едно такова разрешение на градоустройството на населенитѣ пунктове, че тѣ да представляватъ най-големитѣ удобства за живѣне и за работа.

Нормитѣ, на които сж отговаряли тѣзи голѣми населени пунктове въ свѣта до преди войната, бѣха малко по-други, отколкото нормитѣ, на които отговарятъ сж щитѣ тия населени пунктове следъ войната. Урбанизмътъ въ сжщностъ не е нова наука; урбанизмътъ датира отдавна, обаче девелопирането на техниката въ последнитѣ години не можъ да не се отрази и върху тази областъ на човѣшкото творчество и не можъ да не засегне и материята за градоустройството, особено на голѣмитѣ градове. Докато преди войната народитѣ съ своитѣ културни и компетентни представители въ международнитѣ конференции, на които сж се събирали, сж се занимавали повече съ разрешението на въпроса за жилището, следъ войната, усиления на сжщитѣ културни представители на народитѣ се разшириха и обгърнаха и материята за разрешаването на градоустройството въ населенитѣ пунктове. Известна ви е федерацията съ седище Лондонъ за градоустройство и за жилище. Тамъ членуватъ видни, именити техници, архитекти, инженери; членуватъ сжщевременно и видни социолози, видни представители на науката и изкуствата, както и военни. Всичко туй дава възможностъ на тия международни конференции, които ежегодно се свикватъ и въ които напоследъкъ се събиратъ хилядо и повече отъ хилядо представители на културнитѣ държави, да разрешаватъ въпроситѣ изчерпателно, да ги разрешаватъ разумно, маждо и съобразно съ общитѣ условия, въ които днесъ е поставенъ човѣкъ да живѣе въ голѣмитѣ градове.

Ние, малка България, които не можахме да следваме успоредно пътя на това културно развитие на Западна Европа и на Америка, ние, които бѣхме всецѣло погълнати отъ своитѣ неволи, особено въ последнитѣ години, напоследъкъ, обаче, не можехме да не обрнемъ погледъ върху тази сжщностъ на нѣщата, върху тази по-специална областъ на човѣшкото творчество, не можехме да не спремъ своето внимание заради това, защото тази материя отнася не само едно академическо схващане, а и грубия животъ, реалния животъ на човѣка. И нашитѣ представители на наука, на култура и на художество, и по-специално представителитѣ на техниката, сжщевременно обрнаха вниманието на нашето общество, че е вече време и ние сериозно да се занимаемъ съ този въпросъ.

Урбанизмътъ, както казахъ вече, възприетъ отъ всички културни нации, залива всички култури — и германската, и френската, и саксонската. Нѣма нация, която да се противопоставя на тия преимущества, които дава науката урбанизмътъ при уреждането на всички въпроси въ връзка съ изграждането на голѣмитѣ градове. Достатъчно е, г-да, да спра вниманието ви на първитѣ години следъ войната, когато у насъ се чувствуваше жилищната криза много остро и когато общинитѣ и държавата се бѣха притекли на помощъ за практическото разрешение на въпроса, да се даде подслонъ на тия, които тогава не сж имали такъвъ. Вие си спомнете какъ навремето се разреши въпросътъ за икономическитѣ жилища, какъ на бърза рѣка се проектираха регулационни планове върху свободнитѣ мѣста на градовѣтѣ и какъ тѣ безразборно се раздаваха.

Министъръ Д. Гичевъ: И безъ планове си никнѣха къщи.

С. Поповъ (д. сг. Ц): И безъ планове — много право. — И днесъ общинскитѣ самоуправления сж изправени предъ една извънредно трудна задача: да могатъ да внесатъ принципитѣ на една правилна регулация, на едно хигиенично застрояване на тия до преди 10 години празнини мѣста както около столицата, така сжщо и около голѣмитѣ градове въ България. Ако навремето имахме единъ градоустройственъ планъ за София, тия грѣшки, безспорно, не щѣха да бъдатъ допустимати, и всички тия срѣдства, които сж инвестирани въ този строежъ, щѣха да бъдатъ много по-добре използвани и ние щѣхме днесъ да имаме насреща едни красиви, хигиенични и въ всѣко отношение отговарящи на нуждитѣ модерни предградия — квартали на София и на голѣмитѣ ни градове. Днесъ, обаче, тия застроени квартали около София представляватъ една жалка картина, неснабдени съ техническитѣ постижения и необходими, каквито сж, напр., канална мрежа, водопроводъ, електричество и т. н., следователно, неблагоустроени, а сжщевременно и неотговарящи на другитѣ нужди и изисквания за междусѣдски сервитутни отношения и нѣмащи необходимитѣ разстояния за изграждането на хигиенични жилища. Въ Европа отдавна е възприетъ този редъ: преди да се позволи построяването на постройки, кварталитѣ трѣба да бъдатъ благоустроени, което значи, че трѣба да бъдатъ прокарани улици, че тѣзи улици трѣба да бъдатъ павирани, тротуаритѣ да бъдатъ направени, да бъде прокарана канална, водопроводна, електрическа и т. н. мрежи и тогава вече отъ празното мѣсто се образува парцелъ. А у насъ, както знаете, подъ „парцелъ“ се разбира едно парче земя. Строителенъ парцелъ — това е мѣсто вече предварително регулирано, това е мѣсто, което ви дава възможностъ да си пострите едно модерно жилище съ всички изисквания на модерната техника, именно това, което въ България никога не сме го практикували и, като така, е попрѣчило да дадемъ едно правилно разрешение на въпроса за градоустройството на голѣмитѣ ни градове.

Това положение допринася много и за появяването на разни епидемии, като, напр., тифусната епидемия, на която ние бѣхме свидетели до преди 2—3 години да се шири тукъ, въ София. Вие си спомнете, че азъ още на 1 декември 1932 г., когато говорихъ по законопроекта за етажната собственостъ, споменахъ за квартала „Хаджи Димитър“, където, по обща преценка, всички сгради, които сж построени, струватъ по-малко, отколкото необходимитѣ канална, водопроводна, електрическа и пр. мрежи, които би трѣбвало да се прокаратъ предварително, за да имаме единъ напълно благоустроенъ кварталъ съ изобилна вода и добра хигиена, и си спомнете, че не само ние, техницитѣ, но и лѣкаритѣ бѣха вдигнали гласъ на тревога тогава, когато върлуваше тифусната епидемия, и заедно съ насъ бѣха предложили да не се разрешава повече застрояването на квартали, които не сж предварително благоустроени.

* За текста на законопроекта, приетъ на първо четене, вж. прил. Т. I, № 78.

Прочее, искамъ да ви подчертая необходимостта отъ сериозното третиране на въпроса, което не трѣбва да се отрича и трѣбва да бѣде възприето както отъ общината, така сѣщо и още повече и отъ държавата. Именно заради това азъ не само не мога да се противопоставя по принципъ на предложението законопроектъ, но намирамъ, че той се явява като една необходимостъ. Азъ лично и другъ пътъ отъ туй мѣсто (София трибуна) съмъ ималъ случая да наблегна, да подчертая тази необходимостъ и да помоля правителството, респ. министра на благоустройството, да побърза съ вънасянето на съответния законопроектъ. Това бѣше преди две години, това бѣше и преди нѣколко месеца, когато азъ трѣбваше да си кажа критиката по бюджета на Министерството на благоустройството. И днесъ азъ не мога, освенъ да бѣда доволенъ, че действително този законопроектъ е вече внесенъ и ние ще можемъ да си кажемъ мнението по принципъ и да узаконимъ едни норми, които отдавна би трѣбвало да бѣдатъ основа на застрояването на града София.

Обаче, г. г. народни представители, за да бѣда справедливъ, дължа да ви съобща много накратко тия перипетии, презъ които мина обсъждането на законопроекта, преди да дойде тукъ. Още презъ 1932 г., по инициативата на тритѣ компетентни технически дружества: Дружеството на българскитѣ архитекти, Общото дружество на българскитѣ архитекти и инженери, или БИАД, и Дружеството на техникитѣ на частна практика, заедно съ Софийската община, се образува една гражданска комисия, въ която влизаха и представители на други отрасли на науката и изкуствата — професори по геология, по хигиена — въ която влизаха представители и на Министерството на благоустройството. Освенъ това, г. кметътъ на столицата бѣше назначилъ и други членове въ тази комисия, които той е считалъ, че могатъ да бѣдатъ полезни. Тази обща гражданска комисия въ своитѣ около 40 заседания можа да изработи единъ проектъ, който къмъ края на 1932 г. бѣ изпратенъ въ Министерството на благоустройството за надлежно обсъждане и по-нататъшно действие. Туй, което направи впечатление на тѣзи 3 технически сдружения, е фактътъ, че въ продължение на една година отъ Министерството на благоустройството нищо не се бѣ предприело, а къмъ края на 1933 г., както и вие въроятно тогава сте чели въ софийскитѣ вестници, Министерството на благоустройството излѣзе съ единъ свой проектъ, откъслецъ отъ който бѣха предадени въ софийския печатъ. Много отъ положенията въ този законопроектъ не можахъ да се възприема отъ тѣзи компетентни сдружения на техници и законопроектътъ бѣ отегленъ, не му се даде по-нататъшенъ ходъ. Законопроектътъ, за който ви казахъ, изработенъ отъ тази обща гражданска комисия при Софийската община, сѣщо остана въ министерството, безъ да му се даде ходъ. И едва въ началото на тази година, по инициативата на Министерството на благоустройството, се събира една чисто чиновническа техническа комисия, на която се възложи изработването на законопроекта. Научили се за това, техническитѣ сдружения веднага отправиха писма и молба до министерството да бѣдатъ привлечени и тѣ въ комисията, за да могатъ да дадатъ своето съдействие при изработването на законопроекта. И действително, впоследствие бѣха допущатни представители и на тия технически сдружения, и въ Министерството на благоустройството биде изработенъ съответниятъ законопроектъ. Обаче следъ като се нахвърли материята отъ чисто технически характеръ, тя трѣбваше да бѣде кодифицирана и да ѝ се даде необходимата юридическа форма. За туй последно приемане на законопроекта комисията не бѣ свикана и, както ми заявяватъ председателитѣ на тритѣ технически дружества, тѣ сѣ изненадани въ този моментъ, че законопроектътъ е внесенъ въ Народното събрание за обсъждане, безъ предварително да си дадатъ тѣ мнението по окончателния текстъ на законопроекта. Изненадана е сѣщо, както каза г. Никола Пждаревъ преди малко, и самата Софийска община. Г. министърътъ, въ отговоръ на предложението на г. Пждаревъ, каза, че принципнитѣ положения, които предлага общината и които се предлагатъ отъ законопроекта, сѣ идентични, че нѣма разлика между тѣхъ. Въ общи черти това е вѣрно. Но има известни подробности, които не сѣ безъ значение, които въ известни случаи сѣ отъ доста сериозно значение, които би трѣбвало да бѣдатъ обсъдени съвмѣстно съ представителитѣ на общината, толкозъ повече, че въ Парламента, за жалостъ, нѣмаме много техници съ такава специалностъ, освенъ двама-трима. Така че, като се решава единъ специаленъ и много сериозенъ въ основата си въпросъ, какъвто е въпросътъ за законопроекта за застрояване на града София, препоръчително и твърде полезно е да се изслушатъ мненията и на компетентнитѣ. А по-специално Софийската община има основание да иска това и по си-

лата на последната алинея на чл. 6 отъ предложението законопроектъ, въ който се казва, че разходитѣ, свързани съ прилагането на новия градоустройственъ планъ, сѣ за сметка на Столичната община. Азъ мисля, че отъ този текстъ, отъ туй задължение, което ще поеме Софийската община, изхожда и нейното право, преди тя да се ангажира въ тия разходи, да каже своето мнение.

Приемамъ корекцията, която направи г. министърътъ въ връзка съ предложението на г. Пждаревъ, а именно, че той е готовъ, следъ като се говори тукъ по принципъ, да се обсъдятъ всички неясни въпроси, които биха се явили, съвмѣстно съ компетентни техници. Така ще се даде възможностъ да се разрешатъ тѣзи въпроси по-конкретно и по-компетентно, за да нѣмаме изненади и неприятности утре, когато законътъ ще трѣбва да се прилага.

Г-да! Единъ законъ за застрояването на София, ако не съдържа въ себе си тия три норми, които сѣ въ състояние да разрешатъ въпроса за правилното застрояване на града, всѣки единъ отъ насъ схваща какви сътресения той би предизвикалъ. Всичко това е свързано съ материалнитѣ интереси на гражданството и, следователно, ние, когато се разрешаваме въпроса за бѣдещия видъ на града София, не можемъ да не изхождаме отъ реалната база, на която ще чертаемъ новия проектъ.

Общо взето, градоустройството, тѣй както е прието да се нарича и както вече е оформено като наука, има за целъ да разреши преди всичко въпроса за хигиеничното застрояване на населенитѣ пунктове. На второ мѣсто той има за целъ да разреши правилно въпроса за комуникацията, за свързването на центъра съ периферията и съ мѣстата на работата; да се даде на работника туй удобство, че той да не е далечъ отъ мѣстото, където работи, а същевременно да живѣе човѣшки, да живѣе единъ напълно хигиениченъ животъ; да се даде възможностъ предварително за създаването на всичкитѣ тѣзи възможности, които ще гарантиратъ хигиената, като, напр., оставянето мѣста за паркове, за градини, за булеварди. Освенъ това, градоустройството цели предварително опредѣлянето на мѣста за голѣмитѣ постройки, каквито сѣ, напр., обществени здания, а не да имаме такъвъ случай, както е сега съ съдебната палата — една грамадна постройка на едно мѣсто, където, всѣки ще признае, ще трѣбва да се даде малко повече въздухъ. Сградата е чудесна, мѣстонахождението е сѣщо така много хубаво, обаче съ време ще се наложи около сградата да се очисти малко, да се разведри, тѣй да се каже, атмосферата, за да има по-естетиченъ видъ, същевременно да бѣде и по хигиенично поставена тя, а работата въ нея да бѣде по-приятна. Ето, съ единъ нагледенъ примѣръ искамъ да ви подчертая, какво е грамадно значението за правилното разрешение застрояването на градоветѣ.

Министъръ В. Димовъ: Въ този случай има една голѣма грѣшка.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Все късно ни дохожда на умъ. Къде бѣха досега техникитѣ, за да се занимаятъ съ тази работа?

С. Поповъ (д. сг. Ц): Мѣстонахождението не е лошо. Техникитѣ не сѣ виновни, г. Кънчевъ, затуй зашто въпросътъ не е само на техникитѣ. Той е единъ културенъ въпросъ. И въ Европа тѣзи въпроси ги решаватъ всички културни представители на нацията, съ съдействието на техникитѣ. Туй съзнание, че въпросътъ за застрояването на голѣмитѣ градове трѣбва да бѣде поставенъ на една плоскостъ, която да дава възможностъ да бѣдатъ използвани всички културни постижения на човѣшкото творчество, е вече залегнало въ тѣхъ. Тепърва сега иде да ни докосне и насъ.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): И сега се много бърза съ този законъ, за да мине за три дни, безъ да се проучи отъ техникитѣ.

С. Поповъ (д. сг. Ц): По този въпросъ ще си кажа мнението.

Министъръ В. Димовъ: Тѣ сѣ си казали мнението. Два пъти повърщаме закона. 6 месеца се разисква. И сега, ако има нѣщо, ще го върнемъ въ комисията.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Разрешаването на въпроса за застрояването на гр. София, общо взето, е своевременно. Другъ е въпросътъ, който повдига г. Теодоси Кънчевъ. И азъ затуй преди малко се съгласихъ съ предложението на г. Пждаревъ за отлагане на законопроекта съ 5, 10 до 15 дни, защото въ тия 10—15 дни ще се уяснятъ може

би много неуяснени мѣста въ законопроекта. Инакъ впоследствие, когато ще дойде да се прилага законътъ, ще имаме повече неприятности.

Министъръ В. Димовъ: Нѣмаме 10—15 дни до края на сесията.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Нали до 20-и ще заседаваме?

Министъръ В. Димовъ: Нѣма да заседаваме дотогава.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Не се държи смѣтка и за общественото мнение — единъ голѣмъ факторъ.

Министъръ В. Димовъ: Ако се държи смѣтка за интереситѣ на отдѣлни граждани, ние нѣма никога да имаме законъ за застрояването на София.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Трѣбва да се препенява.

Министъръ В. Димовъ: Всѣки день идватъ делегации при менъ и ми заявяватъ: насъ ни засѣга на тази улица, и пр.

С. Поповъ (д. сг. Ц): За да изчерпя въпроса, който повдига г. Теодоси Кънчевъ, ще ви кажа, че, безспорно, този законопроектъ трѣбваше да бѣде приетъ още презъ зимата, преди да настѣпи строителниятъ сезонъ, а не въ неговия разгаръ.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Сега да се отмѣняватъ всички дадени разрешения.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Най-късно презъ м. мартъ трѣбваше да бѣде вотиранъ законътъ и презъ м. априлъ, когато започватъ строежитѣ, когато ще се ангажиратъ хората въ договорни отношения, да знаятъ при какъвъ законъ и при какви норми ще има да работятъ.

Министъръ В. Димовъ: Нѣма никаква опасностъ. Ние ще предвидимъ по утвърденитѣ вече планове да се строи.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Именно съ тѣзи поправки, които ще направимъ въ законопроекта, работата се улеснява.

Но всетаки азъ смѣтамъ, че ако се даде по-осезателна възможностъ, представителитѣ на компетентността, инженеритѣ и архитектитѣ, чрезъ тѣхнитѣ сдружения, да бѣдатъ изслушани, не е зле. Азъ, като архитектъ, естествено, не мога да не зная туй, което е моята професия, но колежитѣ, които живѣятъ въ София, понеже този законопроектъ третира градоустройството на гр. София — единъ по-специаленъ въпросъ — естествено е, че сѣ по-ориентирани, отколкото съмъ азъ, и тѣхното участие ще бѣде много полезно. Тѣ познаватъ кварталитѣ, познаватъ улицитѣ и ще могатъ да дадатъ едно по-практическо мнение, отколкото туй общо академическо мнение, каквото мога азъ въ случая да дамъ.

Въ всѣки случай, ако не се приеме предложението, да се отложи за 10—15 дни окончателното вотиране на законопроекта на трето четене, азъ държа на обещанието на г. министра, непременно да бѣдатъ изслушани представителитѣ на тритѣ технически съсловия: на Дружеството на българскитѣ архитекти, на Дружеството на българскитѣ инженери и архитекти на свободна практика и на БИАД, и тогава да се внесе законопроектътъ на трето четене и да бѣде вотиранъ. Така сигурно ще направимъ известни полезни измѣнения, които ще бѣдатъ въ хармония съ общитѣ цели на законопроекта.

По-специално, г-да, по самия законопроектъ.

Първата му частъ третира въпроса за градоустройствения планъ. Тя е най-съществена частъ на законопроекта. Защото фактически по законодателенъ редъ ние можемъ само да гарантираме тѣзи предпоставки, които ще улеснятъ задачата на общината, а същевременно и ще я поставятъ въ положението, тя да изпълни задължението си по-скоро — да снабди София съ единъ градоустройственъ планъ. Техническитѣ въпроси, както е известно, се решаватъ не съ слова, а съ дѣла. Въ случая дѣлото ще се изрази въ единъ планъ. Планътъ най-красноречиво и най-убедително ще отговори на нуждитѣ, а сравнението на плановѣтъ въ единъ конкурсъ най-добре ще илюстрира правилността на разрешението на въпроса. И заради това много намѣсто се предвижда конкурсътъ да бѣде международенъ. Въ България голѣми специалисти по урбанизма нѣмаме, по простата причина, че тукъ съ такива въпроси не сме се занимавали. Напоследъкъ има по-млади колеги, които въ странство, въ техническитѣ училища, кждето сѣ учили, сѣ имали възможностъ да се

посветятъ въ принципитѣ на тази нова наука, обаче въ България ние нѣмаме случай да я прилагаме, а пъкъ приложението на науката, както е известно, дава възможностъ на специалиста да се усъвършенствува и заради това такива специалисти трѣбва да ги търсимъ тамъ, кждето хората работятъ въ тази областъ и кждето иматъ възможностъ да се усъвършенствуватъ.

Конкурсътъ ще бѣде международенъ и трѣбва да бѣде такъвъ. Но, г-да, за да можемъ ние правилно да поставимъ задачата на тия конкуренти и проектантѣ, какво трѣбва да направимъ? Единъ лабиринтъ отъ работа предстои на Софийската община, за да може тя да даде възможностъ на специалиститѣ въ Европа да се занимаятъ правилно съ въпроса и да му дадатъ едно правилно разрешение. Преди всичко общината трѣбва да се заеме съ изготвянето на книгата за конкурса; необходимитѣ планове на фактическото положение, геологически, на подпочвенитѣ води и т. н. Трѣбва да се предоставятъ на проектантитѣ конкуренти измѣрвания въ всѣко отношение, технически данни, всевъзможни диаграми, статистики за рѣста на населението, какъ населението варира, какъвъ е прирастътъ му и, най-сетне, ако щете, и една аеропланна снимка на града. Всички тѣзи материали сѣ една огромна работа и азъ мисля, че общината съ своитѣ техници, които иматъ специална административна и техническа ежедневна работа, надали ще може да я свърши въ това кратко време отъ една година, докато законопроектътъ задължава общината да приготви необходимитѣ материали за конкурса. Заради това азъ ще си позволя сега, както и по-рано, преди две години, да ви предложа — това е мнение и на техницитѣ, не само мое лично, да се образува преди всичко една перманентна комисия, на която да се възложи да свърши тази специална задача. Това е необходимо. Общината пъкъ ще трѣбва въ бюджета си да предвиди срѣдствата за тази специална комисия по градоустройството. Задачата на тази комисия ще бѣде да събере сега материалитѣ, а следъ това да изработи програмата за конкурса съ съдействието на външни и компетентни лица, а въ бѣдеще да прилага конкурсния проектъ, който ще бѣде приетъ и съответно утвърденъ. Тѣй че подобна една комисия, смѣтамъ, ще си има мѣстото, и това предложение, което правя, си има своята практическа стойностъ.

Конкурсниятъ проектъ, г. г. народни представители ще бѣде придруженъ и съ всевъзможни описания и правилници; ще има перспективенъ погледъ на всички площи; ще имаме яглови разрешения на площи, какъ тѣ трѣбва да завършватъ и въ тази контура проектантитѣ ще могатъ да изработватъ своитѣ планове за отдѣлнитѣ сгради. Ще имаме, тѣй да се каже гр. София наричанъ, тѣй както ще бѣде той въ бѣдеще. Това се цели съ международния конкурсъ за градоустройственъ планъ, по който ще има за въ бѣдеще да се застроява София. И азъ въ връзка съ всичко това не намирамъ смисълъ въ единъ отъ текстоветѣ на законопроекта който задължава проектантитѣ сега да представятъ детайлитѣ за своитѣ постройки на министерството и то да ги утвърждава. Не отъ детайлитѣ на една постройка ще зависи физиономията на бѣдеща София, а отъ основното разрешение, както се казва на нѣмски Massenverteilung, и отъ контурата — тѣ ще дадатъ физиономията на града. Отдѣлнитѣ булеварди, отдѣлнитѣ плацове, площи — всичко това ще бѣде предварително разрешено отъ проектанта въ бѣдещия планъ за застрояване на града и отдѣлнитѣ архитекти които ще има да изработватъ проекти за отдѣлни здания, ще бѣдатъ вече длъжни да се ръководятъ отъ този планъ на града, и ако не го спазватъ, респективнитѣ компетентни власти безспорно нѣма да имъ утвърждаватъ плановѣтъ.

Съ тѣзи нѣколко думи смѣтамъ, че хвърлихъ една малка свѣтлина върху градоустройствения планъ, който, нека си признаемъ, за мнозина отъ насъ е terra incognita, понеже е свършено специаленъ въпросъ, за да знаемъ какво вършимъ въ този моментъ, като гласуваме закона за застрояването на гр. София.

Умѣстенъ намирамъ чл. 5, който задължава Софийската община да изработи специаленъ законопроектъ за прилагане на този законъ. Съ този специаленъ законъ ще има да се разрешаватъ въпроси отъ чисто материалонъ характеръ, за отчуждаването на мѣста и т. н. Приложението на единъ градоустройственъ планъ е доста трудно, особено за общини по-бедни. За Парижъ не е трудно да заплати, за да се направи единъ Durchbruch на бул. „Османъ“. Заплащатъ, веднага сѣкатъ, изхвърлятъ непотрѣбното и получаватъ новитѣ квартали. Сѣщото става и въ Gross-Berlin, въ известни квартали. Решаватъ да ги преустроятъ, заплащатъ на правоимащитѣ, очистватъ ги и на мѣстото имъ изникватъ нови квартали, отговарящи на новитѣ изи-

сквания. Ние въ София, разбира се, този лукс не знаем кога бихме могли да си го позволим, а най-малко днес, когато, както е известно, има други много по-външени и по-належащи нужди, отколкото модерното застрояване на гр. София. Но тъй или иначе не можем да оставим градът да се застроява при тези правила и тези норми, както това досега е било. Защото, ако позволим така да върви и занапред, за външната част още по-трудно ще бъде да разчистим всичките гънки на нехигиеничен живот и на социални злини, а днес малко по-малко от вчера, но разбира се, по-лесно от утре, ще можем да дадем едно правилно разрешение на градоустройството на София.

Градъ София, г-да, се развива много бързо по отношение на своето заселване. Една малка статистика, която имам тук под ръка, е достатъчна, ако дадем нужната илюстрация на този въпрос. През 1880 г. София е имала население 20.856 души; през 1887 г. — 30.928 души; през 1900 г. — 67.789 души; през 1920 г. — 154.025 души; през 1926 г. — 213.321 души; а днес има над 250.000, към 300.000 души. Берлин сравнително се е развил по-слабо, не тъй бърже, както нашата малка София. И заради туй грижитъ трябва да бъдат още по-своевременни, за да не пропуснем момента и утре разрешението на градоустройствения въпрос да бъде извънредно по-трудно, отколкото сега.

Прочее, пакъ повтарямъ, азъ принципно възприемамъ предложения законопроектъ и ще се спра върху някои отделни членове, които разрешаватъ конкретни въпроси.

Градъ София по законопроекта се раздѣля на две строителни части, външна и вътрешна. Границитъ на външната строителна частъ се определятъ въ чл. 9 отъ законопроекта. По тия граници, г-да, право да си кажа, както и за границитъ на вътрешната строителна частъ, азъ не съмъ компетентъ.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Би трѣбвало да има една скица.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Ето единъ случай, въ който ще трѣбва да взематъ участие колежитъ отъ София, които познаватъ улицитъ, които познаватъ предградията и тѣ да си кажатъ мнението, дали границитъ, които сж поставени тукъ за външната и вътрешната строителни части, сж удачно поставени, дали трѣбва да бъдатъ разширени или съкратени, въобще каква корекция трѣбва да се направи.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Не е ли необходимо къмъ законопроекта да има приложена скица, въ която да се очертаятъ зонитъ, вътрешна и външна?

С. Поповъ (д. сг. Ц): Ще дойда до този въпросъ. И азъ съмъ на сжщото мнение.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Трѣбва да се приложи една скица.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Правъ сте. Не само по отношение строителнитъ части, но — азъ по-късно щѣхъ да го предложа — и по отношение строителнитъ линии. Защото, като частно-практикуващъ архитектъ мога да ви кажа, че ние въ провинцията получаваме окръжни съ тълкувания на министерството, съ които се даваха разрешения за сервитутни права и за всевъзможни положения, създадени отъ сервитутнитъ права. И тѣзи окръжни отъ Министерството на благоустройството винаги бѣха придружавани съ едни схематични чертежи. Вие ме предизвикахте преждевременно да го кажа.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Извинявамъ се.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Казвамъ, че чертежитъ за строителнитъ линии, които сж една доста комплицирана материя, трѣбва да бъдатъ поставени като анексъ къмъ закона, . . .

Министъръ В. Димовъ: Сега се правятъ.

С. Поповъ (д. сг. Ц): . . . а не впоследствие съ окръжни да се тълкува законътъ. Ние не знаемъ мнението на началника на отдѣлението и не знаемъ какъ може да го тълкува. Има фискални закони съ всевъзможни образци за заявления и таблици на края. Така и тукъ можемъ да имаме единъ анексъ въ края, въ който изчерпателно да се казва, че по еди кой текстъ на законопроекта се разбира еди какъ. Единъ техникъ много по-лесно ще схване смисъла на даденъ текстъ отъ закона по единъ чертежъ, отколкото 5 или 10 пѣти да го прочете.

Та по въпроса за границитъ на вътрешната и външната строителни части, тъй както за София сж определени въ

законопроекта, казахъ и повтарямъ, че не съмъ компетентъ, защото не познавамъ толкова въ детайли нито града, нито околността. Не мога да кажа докъде е най-добре да бъде вътрешната строителна частъ и докъде да бъде външната строителна частъ. Нито съмъ тукашенъ, нито пъкъ разполагамъ съ никакви данни, каквито ще трѣбва да се дадатъ на бъдещия конкурентъ, който ще вземе участие въ конкурса за изработването на градоустройствения планъ на София. Общината, доколкото зная, предлага други граници. Всичкото това ме навежда на мисълта да повтора и потрета, че е необходимо да се повикатъ тѣзи хора, за които споменахъ, да си дадатъ мнението преди да се разреши въпросътъ окончателно.

Председателъ: Присавайте, г. Поповъ. Наближава да се свърши времето Ви.

С. Поповъ (д. сг. Ц): По отношение на строежитъ, казва се въ чл. 10, алинея втора, следното: (Чете) „Строежитъ въ тѣзи села и курортитъ ще се извършватъ, освенъ съгласно съ настоящия законъ, но и съгласно правилницитъ, които ще се изработятъ специално за тѣхъ“.

Азъ смѣтамъ, че тѣзи строежи, които ще започнатъ отсега нататъкъ въ външната строителна частъ, нѣма защо да ставатъ по по-нови специални норми, когато за тѣхъ и сега има норми, благоустройствени правилници и т. н.

Министъръ В. Димовъ: Касае се за курортнитъ села. Ще се изработятъ специални правилници за курортнитъ села. Сега се строятъ кесимъ. Това сж Горна-баня, Банкя и др. Ще се изработятъ специални правилници, по които ще строятъ.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Говорихъ съ свои колеги отъ София и тѣ ми казаха, че тази работа е пресилена. Може да се третира въпросътъ само за вътрешната строителна частъ. А градоустройствениятъ планъ ще разреши този въпросъ за външната строителна частъ подиръ 2 години. Не е много време.

Министъръ В. Димовъ: Ще има специални правилници по този законъ за Горна-баня и Банкя.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Вътрешната строителна частъ се раздѣля отъ своя страна на зони. Има централна зона, първа зона, втора зона, трета зона и индустриална зона. Общината, пъкъ въ своя проектъ я раздѣля на по-малко зони. Съображенията и на общината, и на министерството не е лошо да бъдатъ чути, за да можемъ и ние като хора, които разбираме материята, да преценимъ кое е за предпочитане. Въ всѣки случай общоприето е, че централната зона въ голѣмитъ градове — подъ голѣми градове се разбира такива отъ 100.000 жители нагоре — това е ситието, това е сърдцето на голѣмия градъ, това е пулсътъ на голѣмия градъ, това е най-сетне умътъ на голѣмия градъ, тамъ е животътъ и отъ тамъ се създава животътъ и за останалата частъ на голѣмия градъ. Безспорно е, че централната зона не може да бъде разхвърлена, тя ще бъде по-сгъстена и за тамъ нормитъ ще бъдатъ по-други.

По отношение на зонитъ азъ ще оставя да изслушаме софийскитъ колеги — тѣ да си кажатъ мнението.

Що се отнася до площта отъ парцелитъ, която трѣбва да бъде застроявана, въ законопроекта ни се даватъ известни проценти, които общината не ги възприема напълно. Вѣрно е, че има голѣми европейски градове, където тѣзи проценти сж по-големи, особено въ Германия, но дали тѣзи проценти сж подходящи за нашитъ условия, то е единъ въпросъ, на който . . .

Министъръ В. Димовъ: Софийската община иска да останатъ по-големи проценти празна площъ отъ парцелитъ. Ние поставяме съ 5% по-малко, отколкото тя иска. За централната зона общината иска да се остави 40% празна площъ, а ние предвиждаме 35%. 40% е много.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Софийската община иска да се благоустрои за смѣтка на гражданитъ. Исква да продаде имотитъ имъ!

С. Поповъ (д. сг. Ц): При създаването на тоя законъ не може да се забравя интересътъ на бедния и ограниченъ въ своитъ материални възможности софийски гражданинъ и още по-ограниченитъ материални възможности на самата Софийска община. Та трѣбва всичко да се дѣлопира въ тия възможности, а не да изпадне въ областта на фантазитъ, които да не можемъ да осъществимъ и, вмѣсто едно нормално развитие, да предиз-

викаме синкопъ, който ще бъде може би и катастрофален във известно отношение.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Изразътъ Ви е много намъсто!

Министъръ В. Димовъ: (Къмъ С. Поповъ) Вие сте ли за процентитъ, които Софийската община иска?

С. Поповъ (д. сг. Ц): Азъ съмъ за по-малки проценти. Нали се мотивирахъ?

По-нататъкъ, г-да, въ законопроекта сж поставени граници на зонитъ. По тѣхъ още по-малко мога да се произнеса. Пакъ трѣбва да дойде нѣкой, който е отъ София, да ни каже своето мнение и да го преценимъ.

Министъръ В. Димовъ: Софийската община иска централната зона да бъде извънредно много голѣма и затуй включва централна зона, първата зона по законопроекта. Ние сгѣсняваме границитъ на централната зона — Вашето „сиги“.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Да се приложи една скица къмъ законопроекта.

Министъръ В. Димовъ: Къмъ закона, който ще се напечата, ще има.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Но и къмъ законопроекта трѣбва да я има.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Сега по отношение на строителнитъ линии, външни и вътрешни, съседски. Това е най-комплицираната материя и тамъ се създаватъ най-деликатнитъ отношения между собственицитъ. Тази материя би трѣбвало да бъде обсъждана много детайлно и много проникателно, за да не изпадне въ известни положения, отъ които утре ще се мъчимъ да излѣземъ.

По отношение на издадинитъ на постройкитъ — чл. 25 — въ законопроекта се предлагатъ 80 см. за еркеритъ и не повече отъ 1/4 — заедно съ балконитъ — отъ фасадата на зданието. Азъ смѣтамъ, както е германската норма, че може да се отиде и до 1 м., но да има контролна властъ, която да не позволява да се отива повече.

Министъръ В. Димовъ: Въ Германия е по-малко отъ 80 см. Само къмъ дворната фасада се позволява еркеръ 1 м.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Вие приемате 80 см. и $\frac{1}{4}$. $\frac{1}{4}$ заедно съ балконитъ, какъвъ еркеръ ще бъде той? Много тѣсенъ и неестетиченъ. Азъ казвамъ, че можемъ да отидемъ до 1/3, както бѣше въ полицейския строителенъ правилникъ досега, но повече отъ 1/3 да не се разрешава.

Министъръ В. Димовъ: Нашитъ улици сж 12 м. широки.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Тукъ се казва: за улици не по-тѣсни отъ 16 м.

Министъръ В. Димовъ: Представете си да бъде 1 м. — какво ще стане съ улицитъ?

С. Поповъ (д. сг. Ц): Какво ще стане съ тѣснитъ улици, то е отдѣленъ въпросъ. Азъ говоря, че при 16 м. улица би могла да се установи тази норма, обаче да не се надвишава. Най-сетне, може да се приеме 80 см., но за дължината азъ, като архитектъ, си позволявамъ да кажа, че 1/4 е малко.

Министъръ В. Димовъ: Увеличено е на $\frac{1}{3}$.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Щомъ е коригирано на $\frac{1}{3}$ — добре. Значи, въ доклада на комисията е $\frac{1}{3}$, обаче въ проекта бѣше $\frac{1}{4}$.

Втората алинея на чл. 26, както казахъ преди малко, трѣбва да бъде съвършено изхвърлена. Нѣма какво да се произнася Министерството за детайлитъ на постройките отъ частенъ характеръ. Архитектътъ-проектантъ нека има грижата за тѣзи детайли. За насъ е важна общата контура, както подчертахъ въ началото на своята критика тукъ, разпредѣлението на маситъ. Туй е, което е характерното за уличнитъ перспективи, а отдѣлнитъ детайли нека ги предоставимъ на проектанта.

По отношение на първата алинея на чл. 26 смѣтамъ, че редакцията ѝ не е много подходяща. Азъ не мога да разбера, напр., какво се цели съ израза „строителна хармония“. Това понятие, „строителна хармония“, е много общо понятие и не детерминира нищо. Азъ бихъ предложилъ този членъ да се измени така: „Новостроящитъ се

сгради въ всички строителни части и зони трѣбва да иматъ фасади, които да отговарятъ на строителната хармония на околната срѣда . . .“

Министъръ В. Димовъ: Тѣй е казано.

С. Поповъ (д. сг. Ц): . . . и да бъдатъ архитектурно издържани“. Кратко и ясно: да отговарятъ на околната срѣда въ строителния комплексъ и същевременно да бъдатъ архитектурно издържани. Съ туй достатъчно се определя какви трѣбва да бъдатъ тѣзи сгради.

Председателъ: Свършете!

С. Поповъ (д. сг. Ц): Г. председателю! Следъ 10 минути свършвамъ. Ще направя бележки само по нѣкои членове.

Председателъ: Можете да ги направите при разглеждането на отдѣлнитъ членове.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Нека говори. Той е единствениятъ компетентенъ тукъ, въ Камарата.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Въ втората алинея на чл. 29 се предвижда: (Чете) „Въ всички случаи вътрешнитъ постройки трѣбва да отстоятъ съ предния си зидъ отъ уличната линия на разстояние най-малко 30 м.“

Азъ съмъ на мнение и предлагамъ това разстояние да се увеличи съ 5 м. и да стане 35 м., за да може да имаме дистанция между предната и евентуално вътрешната постройка най-малко 15 м., защото при по-малко отъ 15 м. дистанция мисля, че не може да се гарантира въздухътъ, свѣтлината и слънцето. Тамъ, където това не може да се приложи, вътрешна постройка нѣма да се разрешава, ще има само външна постройка. А тамъ, където желаятъ да има вътрешна постройка, трѣбва да има достатъчно дълбочина, за да може да се постави вътрешната постройка на 35 м., отъ уличната линия, та да остане между предната и задната постройка 15 м. дистанция. Азъ правя това предложение.

Министъръ В. Димовъ: Г. Поповъ! Ще унищожимъ двороветъ на хората.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Какъ ще ги унищожимъ?

Министъръ В. Димовъ: Ще унищожимъ възможността за вътрешни постройки. Предвиждаме 30 м., за да има възможност да има вътрешни постройки и дворове.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Но ние трѣбва да целимъ да подобримъ и хигиеничнитъ условия.

Министъръ В. Димовъ: Знаете ли какво значи 35 м. вътрешна дълбочина? Ще оцетимъ съвсемъ гражданитъ.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Съгласно законопроекта, отива се до 20 м. отъ уличната регулациона линия. Следъ това, ако на 30 м. се започне втората постройка, това значи да имаме 10 м. между дветѣ постройки. Азъ пъкъ казвамъ, че ако има и една градинка помежду, ще е по-хигиенично. По-приятливо ще бъде за тоя, който живѣе въ вътрешната къща, да има поне една градинка предъ къщата си. Това предложение правя азъ.

По-нататъкъ. Забележката къмъ чл. 31, която гласи: (Чете) „За съществуващи масивни сгради въ всички строителни зони, предназначени изключително за жилища, които иматъ най-малко партеръ и етажъ и сж разположени до $2\frac{1}{2}$ м. отъ съседния парцелъ съ фасада къмъ съседа по протежение на 10 и повече метра и ако съседитъ не се споразумѣятъ на калканно застрояване, новостроящата се сграда остава задължително на $1\frac{1}{2}$ м. отъ граничната линия“, смѣтамъ, че е неумѣстна, защото въпросътъ се разрешава съ чл. 28 и не бива да се правятъ такива отстъпления, каквито се допускатъ въ тази забележка. Съ чл. 28 тази материя доста добре се разрешава и смѣтамъ, че безъ тази забележка е по-добре. Да се процедира по общитъ норми, тѣй както предвижда законопроектътъ въ чл. 28.

Първата алинея на чл. 44 гласи: (Чете) „За постройкитъ въ централната зона и улицитъ, изходящи и причислени къмъ нея, когато улицитъ сж широки 16 и повече метра, се допуска най-голѣма височина 20 метра, включваща въ себе си партеръ и 4 етажа“. Азъ предлагамъ думитъ „и улицитъ, изходящи и причислени къмъ нея“ да се изхвърлятъ, защото чл. 13 достатъчно добре и изчерпателно разрешава въпроса. Чл. 13 е много ясенъ.

Също и въ чл. 45 думитъ „за улици, широки отъ 20 и повече метра—партеръ и 4 етажъ или максимумъ 20 метра“ може да се извършватъ, понеже въпросътъ пакъ се урежда отъ чл. 13.

Х. Мирски (д): Г. Поповъ! По всѣки членъ предлагайте тия поправки, за да има резултатъ. Сега никакъвъ резултатъ нѣма.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Добре. — Сега азъ искамъ да спра вашето внимание върху алинея втора на чл. 74. Тамъ е казано: (Чете) „Описанието на строителнитъ работи е еднообразно за цѣлата страна и ще се издава отъ Министерството на общественитъ сгради, пѣтищата и благоустройството. За всѣка постройка въ него ще се отбелязватъ ония строителни работи, които ще се извършватъ въ нея“. Азъ смѣтамъ, че съвсемъ ненуждно и непрактично ще бѣде, ако искаме да наложимъ официалнитъ книжа на министерството за частния строежъ — едно заради туй, защото има най-разнообразни и комплицирани отношения между строители, домостроители и други страни, които взематъ участие въ строежа, и второ, заради туй, защото въ частния животъ може да бѣдатъ изработени едни такива книжа по-свършени, отколкото биха били предложени официално и стереотипно отъ министерството. Заради туй именно предлагамъ този пасажъ отъ алинея втора на чл. 74 да бѣде заличенъ.

Алинея първа на чл. 75 казва: „Проектнитъ книжа и плановѣтъ трѣбва да сѣ подписани отъ съставителя на плана и рѣководителя на строежа, който не може да бѣде смѣняванъ, освенъ отъ общината, по жалба отъ заинтересованата страна и при доказани грѣшки при строежа или отказъ за работа“. Фактически това става: не може домостроителъ да вземе другъ архитектъ, докато този, който е направилъ и подписалъ книгата и е ангажиранъ съ постройката, не се откаже официално. Но тъй, както е редактирана алинея първа на той членъ, ние като че ли влизаме въ правоотношенията на гражданитъ. Като архитектъ, азъ имамъ интересъ да остане това нѣщо така, но ми се вижда малко пресилено.

Министъръ В. Димовъ: Ще го измѣнимъ.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Въ чл. 78, г-да, въ състава на архитектурната комисия се предвижда да влиза и юрисконсултътъ на министерството.

Министъръ В. Димовъ: Това е грѣшка. Зачеркнато е въ комисията.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Нека юрисконсултътъ остане като апелативна инстанция.

Искамъ да спра вниманието ви и на чл. 79, по който сѣ ми говорили много строители, домостроители и проектанти, архитекти и инженери. Първоначалниятъ текстъ бѣше така: (Чете) „Всички утвърдени преди влизането въ сила на настоящия законъ планове, чийто строежъ въ зидария не бѣде започнатъ до влизането на закона въ сила, се отмѣняватъ“. Въ комисията този текстъ биле измѣненъ така: „... чийто строежъ на основи не бѣде започнатъ до влизането на закона въ сила“. Азъ смѣтамъ, г-да, че ние не можемъ да приемемъ нито първоначалния текстъ, нито текстъ, който предлага парламентарната комисия, заради туй, защото вие знаете, че особено въ София тѣзи грамадни предприятия за кооперативни строежи сѣ много сериозни търговски предприятия и иматъ вѣроятно сключени договори. Какъ така за единъ срокъ отъ 15—20 дни ще трѣбва да имъ наложимъ едни свършено нови положения! Това значи да измѣнимъ юридическата база, на която тѣ, смѣтайки, че въ тази страна има установени законоположения, сѣ се свързали търговски и юридически съ договори. Азъ смѣтамъ, че този срокъ трѣбва да бѣде увеличенъ и то най-малко съ единъ месецъ отъ влизането на закона въ сила. И редакцията на този членъ трѣбва да стане така: „Всички утвърдени преди влизането въ сила на настоящия законъ планове, чийто строежъ не е почналъ, се отмѣняватъ, ако единъ месецъ следъ като законътъ влѣзе въ сила, строежътъ не започне“. Смѣтамъ, че това е едно справедливо предложение, което не трѣбва да бѣде отхвърлено, а трѣбва да бѣде прието. Трѣбва да има поне единъ месецъ срокъ отъ влизането на закона въ сила, за да може, като се научатъ тия хора, че има новъ законъ, да иматъ време да наредятъ своитъ смѣтки.

Въ алинея втора на чл. 80 се казва: (Чете) „Кварталното разучаване по смисъла на той членъ отъ закона се извършва отъ архитектурната комисия при общината и влиза въ сила следъ одобрението му отъ Министерството на об-

щественитъ сгради, пѣтищата и благоустройството, ако не бѣде обжалвано отъ заинтересованитъ“. Ами ако бѣде обжалвано? Изпуснато е да се упомене какво би станало при другата възможностъ — ако бѣде обжалвано. Този случай трѣбва да се уреди. Какъ ще се процедира, ако бѣде обжалвано? Азъ казвамъ, че ако бѣде обжалвано, може да се възприеме, напр., процедурата по закона за благоустройството, или пъкъ нѣкоя друга процедура.

Министъръ В. Димовъ: Ще се отиде въ Административния съдъ.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Не знамъ. Трѣбва да се упомене. Идвамъ до наказателнитъ разпореждания, до санкциитъ. Пеналнитъ клаузи, както ги наричатъ, сѣ доста строги, но нищо — това е добре така.

Изобщо взето, азъ съмъ за законопроекта и изказвамъ мнение той да бѣде вотиранъ на второ четене, обаче съ тази бележка, която бѣ направена отъ г. Пждаревъ и която азъ подкрепихъ, и съ обещанието на г. министра, че преди да се вотира на трето четене законопроектътъ, ще бѣдатъ привлѣчени компетентнитъ дружества съ своитъ представители, а така също и Столичната община, въ парламентарната комисия, за да кажатъ своето компетентно мнение, като хора изхождащи не само отъ компетентнитъ срѣди, но и отъ София, и познаващи мѣстнитъ условия. (Ръкоплѣскания отъ сговориститъ — крило Цанковъ)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Рашко Маджаровъ. — Отсъствува.

П. Стояновъ (д): Моля, запишете ме.

Председателъ: Давамъ Ви думата.

П. Стояновъ (д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Колкото и да се смѣта, че законопроектътъ, подложенъ днесъ на разискване, интересува само София и заради това не заслужава по-голъмо внимание, азъ искамъ да се противопоставя на такова едно сѣждение — ако отъ нѣкоя страна то се поддържа. Въпросътъ е отдалвна поставенъ, той интересува не само градъ София — той интересува благоустройството на цѣлата страна. И би трѣбвало въ обсъждането на всичкитъ въпроси, които сѣ предложени и се разрешаватъ съ настоящия законопроектъ, да взематъ всички нужното участие. Би било много пакостно, ако нѣкои отъ г. г. народнитъ представители биха счели, че затова защото този законопроектъ се отнася до градоустройството на София, могатъ да се десезиратъ. Отговорноститъ сѣ извънредно голѣми. Това самъ г. министърътъ на благоустройството въ своитъ мотиви е изложилъ много красноречиво. Законопроектътъ е единъ отъ ония, върху който въ стопанско отношение е дълженъ всѣки единъ да се спре най-обстоятелно. Азъ за всѣки случай съмъ длъженъ да заявя, че за да се реша да излѣза тукъ предъ васъ, това се дължи на разбирането, че дългъ на всѣки единъ народенъ представителъ е да се изкаже по той законопроектъ.

Въпросътъ за градоустройството на София е единъ икономически въпросъ, който интересува цѣлата страна, първо заради това, защото въ налично богатство това, което представлява застроена София, и като мѣста, възлиза на една стойностъ не по-малко отъ 50 милиарда лева. Това сѣ спестяванията на всички поколения, които чрезъ своитъ представители — днесъ къмъ 280 хиляди души — обитаватъ въ столицата, които сѣ събрали и продължаватъ да събиратъ спестяванията на цѣлия български народъ. Процесътъ на ограждаването, който се извършва въ нашата страна, дава отливъ отъ многото излишно население въ селата и малкитъ градове къмъ по-големитъ центрове, респ. къмъ столицата. Но същевременно трѣбва да се има предъ видъ, че това увеличение на София, което ние констатираме до днесъ въ тази стремителна пропорция която бѣше изнесена въ цифри отъ предшествувания сраторъ — и нѣма нужда да се повтаря, защото е известна, чѣторна работа — не може да се предполага, че ще продължава въ сѣщия темпъ, по простата причина, че процесътъ на реализирането на спестяванията и имобилизирането имъ въ недвижими имоти е единъ процесъ, който вече спира. 6-тъ милиона население, което днесъ има нашата страна, изисква препитание въ тази територия, която ние имаме сега. Препитанието съ групиране около бюджета на държавата — а това значи, съ най-голъмото настрѣжение на заселването въ София — е една задача, която не може вече да бѣде разрешена, а е нужно влагането на спестяванията въ усиlena, интензивна, производителна работа. Съ този прирастъ на населението, който имаме ежегодно, отъ

110—115 хиляди души в нашата страна, разрешението на проблемата за неговото изхранване чрез увеличение на бюджета на държавата и увеличение кадрите на персонала, на армията, обслужваща държавните учреждения — респ. живяща за сметка на държавния бюджет — е една задача, която не може да търпи друго разрешение, освен пълна ликвидация. Този процес ще спре, защото иначе държавният бюджет ще бъде толкова загубен в своята консумативна част, че той не би могъл да се снабдява с нужните за това средства. Тръбва производство, тръбва интензивна производителна работа. А това означава, че този прилив на население, който ние имаме в София досега в тази стремителна прогресия, ще спре, той не може да върви така, както е вървял досега.

Това съществено не само ние можем и тръбва да го имаме пред вид за нас си, но то е доказано и за другите страни. Само ако някои особени преобразования са настъпвали, този процес е вземал друга насока или е продължавал да върви в същата прогресия. Обаче тръбва да бъдат констатирани нови обстоятелства. При нашите обстоятелства този процес безусловно ще спре; и заради това всеки градоустройствен план, който би бил изработен за София, не може да не взема пред вид, че темпът на увеличението на населението в София ще се намали.

Следователно, от тук следва, че строежът не може да се увеличава непрекъснато в същия темп, както е вървял досега. Според това, което географите ни установяват, ангажираната площ днес в София и около София в строеж, в спекулация и закупуване на мѣста е за помѣстването на едно население не по-малко от 2 милиона души в бъдещите 20—30 години. Иначе всичките тези спестявания, които са вложени, безусловно са обречени на пълнен рентабилитет. Тъй не могат да бъдат платени, тъй като служба не може да бъде понесена от народното стопанство. Според това, което се изчислява, според мнението на експертите, които специално са се занимавали с въпроса за урбанизма, за София ние можем да разчитаме в бъдещите 50 години максимум на едно население от 700—800 хиляди души. Тогава се поставя въпросът: на каква квадратура застроена площ, в каква височина, при какви елементарни хигиенични условия това население може да бъде вмѣстено в София? Тия са основните положения, върху които може да бъде направен един градоустройствен план. Иначе, ако оставим спекулацията с мѣста и застрояването без ограничение, на произвола, ние рискуваме тия спестявания, които днес са били имобилизирани за сметка на бъдещите, които постепенно ще продължават да се имобилизират, да бъдат сведени на нула. И заради това от стопанско гледище, въпросът, който се поставя на разрешение за градоустройството на София, е: при кои условия, които тръбва да легнат в основата на закона, е възможно гарантиране на нормален рентабилитет на вложените в мѣста и сгради пари, народни капиталите.

Ето, г-да, затуй аз съмтам, че инициативата на Министерството на благоустройството да пристъпи най-после към разрешението на този въпрос, е инициатива, която тръбва да се посрещне със благодарност, от една страна. Но, от друга страна, въпросът вече тръбва да бъде поставен на по-широка база: кои ще бъдат ония основни положения, в които проблемата ще тръбва да търси и намери своето разрешение?

Ако ние имаме една гола площ, проблемата щѣше да бъде много лесно разрешена. Но тъй като ние имаме заета площ вече в едно отношение — и в стопанско, и в правно — от една страна, и, от друга страна, има вече имобилизирани пари, имобилизирани капиталите в София, то проблемата, естествено, в това отношение се усложнява и разрешението на задачата ще тръбва да се намери по диагонала на всичките ония интереси, които са засегнати.

Първо, градоустройството, при така сварените условия, не може да си постави за задача: като търси някои технически усъвършенствувания, или като търси постижение на технически успехи, да игнорира хигиената. И затова аз съм напълно убеден, че както г. министърът, така и неговите помощници имат достатъчно пред вид това, че чрез законопроекта в никакъв случай не може да стане едно отегчаване на общите хигиенични условия за сметка на технически постижения. Каквито технически постижения да се гонят — да бъдат оправдани те от каквито и да е намѣрения, и от техниката да бъдат санкционирани като безусловно желателни — в никакъв случай разрешението, осъществяването на тия технически съвършенства не може да стане за сметка на отегчаване на общите хигиенични условия. Сега създаденото поло-

жение с неговите условия е резултат на една дейност. Това са права и задължения, това са възможности — следователно съкращаването им, отегчаването им не може да бъде задача на един законопроект.

И отъ това аз правя следното заключение, г. г. народни представители! И мене ми се струва, че г. министърът ще се съгласи; в комисията отчасти ние обсъждахме този въпрос и там нѣмахме разногласие между нас. То е, че по метода, който иска да следва Софийската община, разрешението на въпроса не може да последва. Но аз мисля, че и архивът на г. министра и неговите помощници е твърде голям, за да се сметне, че разрешението на задачата ще бъде благоприятно и в бързо време постигнато.

Строителните зони, така както са начертани в законопроекта, са малко, според моите разбирания. Аз изхождам от становището, г. г. народни представители, че София може да бъде благоустройствено повдигната, подобрена, и благоустройствените проблеми да бъдат разрешени, ако се отиде от малкото към голямото, т. е., ако се пристъпи към разрешаването на проблемите преди всичко на малка площ в центъра и подиръ това постепенно се отиде към периферията. То е заради това, защото разрешението на проблемата не може да стане срещу интересите, които са ангажирани. Аз не искам да кажа с това, че известни интереси не тръбва да бъдат жертвувани. Когато се разрешават въпроси от общ интерес, частните интереси ще отстъпят винаги предъ общия интерес. Но въпросът е там: когато се направят в една парцела сгради и в стопанско отношение тежестите, които се възлагат ней, са непоносими, срещу оня най-малък, сигурен доход, който тая парцела може да даде, проблемата не е разрешена. Как могат да бъдат разрешени благоустройствените въпроси, като в центровете и преди всичко в главния център на един град се пристъпи към интензивен строеж — нарича се той блокът, нарича се прилепен, или непрекъснат строеж или т. н. — с минимално число етажи и вътрешни удобства по отношение към улицата? Тоя интензивен строеж означава инвестиране на пари. Ако тия инвестиции са толкова големи, че те за днешния стопанин са непоносими, какво означава тогава методът на разрешението на проблема, който се приема от законопроекта? Това означава ликвидиране с дадения стопанин и поставяне друг на негово мѣсто.

Аз бих искал да ми се отговори на тоя въпрос: ако съ тоя интензивен строеж се гони целта да се постави заможният на неговото мѣсто и малко заможният да се отстрани, за да дойде по-големият заможен, счита ли се, при един форсиран темп на осъществяване на задачата, че е възможно разрешението на проблемата? Откъде ще се намерят тия по-заможни хора, които ще дойдат да замѣстят по-малко заможните и ще понесат тия тежести, които законът им налага?

При това обединяване, което ние имаме в нашата страна, при това голямо разширение на София в голяма площ, това разрешение на въпроса за големи и широки централни зони не може да последва. Съ това мое разсъждение аз дохождам до това заключение: тръбва да се практикуват много зони, колкото е възможно, по-тесни пояси, за да може по този начин проблемата да бъде разрешавана на малка площ, за сметка на влагането на по-голямо количество капитал — и, евентуално, нови собственици — и, следователно, да се оперира с реалности, с възможности.

На второ мѣсто, аз искам да обърна вашето внимание върху въпроса за разноските, г. г. народни представители! Според чл. 19 и следващите, а така също и в другите глави и подраздѣления на главите, г. министърът на благоустройството възлага разноските, както на всички досегашни подобрения, така и на всички бъдещи, върху собствениците на първо мѣсто, в централната и първата зона безплатно отчуждение на лицата мѣста до 6 метра.

Министър В. Димов: Въ сега съществуващия закон има същото положение. Аз не правя нищо ново; 6 метра — това е по сегашния закон за благоустройството. Не мога да измѣня това постановление.

П. Стоянов (д): При сегашния закон, тази е разликата, че това, което е направено то е свършено. Новият закон в това отношение внася корекция към досегашния закон.

Министър В. Димов: Корекцията е само там — да се плащат благоустройствените подобрения — улици, паважи и пр. — от гражданите. Това, обаче, е по искане на Софийската община. Тя и сега го събира. Въпросът е,

както каза единъ народенъ представителъ, да се постави срокъ, кога да се почне плащането. Обаче това е искане на общината, което смѣтамъ за справедливо да бѣде възприето.

П. Стояновъ (д): Ето моята теза. Азъ не отричамъ, че тежестта за всички подобрения на улицитъ чрезъ поддържане и подобряване на съответнитъ съоръжения и предприятия, като канализация, водоснабдяване и пр., трѣбва да легне върху собственика на мѣстото, на първо мѣсто. Но когато строителнитъ зони отведнѣжъ се увеличаватъ, г. министре — това е моята мисль — и въ централната, и въ първата зони, кждето строежътъ обезателно, безусловно е интензивенъ, блоковъ, включватъ и терени, мѣста, които сж свършено далечъ отъ центъра и рентабилитетътъ на които мѣста, предназначени досега, доколкото сж застроени, изключително само за живѣне, е свършено малкъ, тия тежести, които предвиждате за 5-етажнитъ и 6-етажнитъ здания въ центъра на града, не могатъ да бѣдатъ понесени отъ зданията, разположени по периферията на тия две зони. Въ това отношение безусловно трѣбва да има една градация. Защо? Защото ще настѣпи моментъ на невъзможностъ за плащане и ще увеличатъ числото на онѣзи, които ще изпадатъ въ страдания, а заедно съ това ще поставите на карта цѣлия свой замисль за застрояването на града. Колкото повече увеличавате числото на тия, които при обвързания строежъ, който вие препоръчвате и налагате, не могатъ да се справятъ съ тежеститъ, толкова повече нѣма да намѣрите и тѣхни замѣстници при тая конюнктура, която имаме днесъ. Затуй азъ казвамъ, че ще бѣде много по-добре строителнитъ зони да бѣдатъ увеличени по брой и да бѣдатъ стѣснени по размѣръ, колкото е възможно повече. Тогава вие ще можете да вървите отъ възможното къмъ по-възможното презъ по-далечни периоди отъ време. Иначе, ако се форсира строежътъ върху една голѣма площъ, макаръ и наречена централна и първа зони, вие нѣма да имате възможността да се справите съ това положение.

Има и другъ единъ въпросъ, засегнатъ още въ самото начало на първата глава отъ законопроекта, който се разрешава нѣкакси особено. Това е въпросътъ за градоустройствения планъ. Може би това, което азъ ще кажа, е единъ теоритически споръ, но мене ми се струва, че той има своя дълбокъ практически смисль, затова защото практиката въ това отношение не е тая, която се възприема отъ законопроекта, а е тая, която изнасятъ противниците на законопроекта. Тая практика е: за да може да бѣде извършвано преустройството на единъ градъ, на една столица, необходимо е предварително да бѣдатъ установени голѣмитъ линии, по които ще се ръководи застрояването. Тѣзи голѣми линии ще бѣдатъ опредѣлени въ единъ градоустройственъ планъ, създаденъ, установенъ върху известни условия, а тѣ сж условията, които въ дадения моментъ съществуватъ. Това, което е дадено въ пари, въ количество на население, въ характеръ на занятия, централизирано въ даденъ градъ въ административно, стратегическо, хигиеническо отношение и значение на този градъ, има своя съответенъ коефициентъ и той опредѣля тия голѣми линии, ония възможни центрове, около които ще върви строежътъ и ще се получи неговиятъ характеръ, неговитъ основни линии. Тия именно основни положения, тия констатации имаме ли ги въ законопроекта? Нѣмаме ги, г. г. народни представители. Наистина съставителътъ на законопроекта може да ни каже: азъ така разбирамъ нѣщата. Добре, това е така. Но, отъ друга страна, ние имаме едно самоуправление, една община, която, работейки съ сжщата материя въ продължение на десетки години, има сжщо своитъ разбирания, а, отъ трета страна, имаме граждани, които сж живо заинтересувани въ тази материя.

Министъръ В. Димовъ: Г. Стояновъ! Въпросътъ за градоустройствения планъ на София тукъ не можемъ да го засѣгаме, нито можемъ да предвидимъ условията. Ще бѣдатъ изработени специални поемни условия отъ Софийската община за бѣдещия градоустройственъ планъ на София. Не можемъ въ единъ законъ за застрояването на София да предвидимъ градоустройствения планъ на София.

П. Стояновъ (д): Азъ говоря за тѣзи поемни условия, върху които трѣбва да бѣде извършено изработването на градоустройствения планъ. Азъ не plediramъ отлагането на дѣлото, г. министре. Азъ искамъ въ това отношение по-скоро да се тури редъ.

Министъръ В. Димовъ: И азъ съмъ съгласенъ. Азъ казвамъ, че Софийската община ще приготви поемнитъ условия.

П. Стояновъ (д): И азъ plediramъ предъ васъ това: общината ще направи своето, и министерството ще трѣбва да направи своето. Министерството внесе законопроекта и то опредѣля едногодишенъ срокъ за конкурса. Следователно, поемнитъ условия трѣбва да бѣдатъ известни още сега. Ако тепърва ще бѣдатъ установявани и изработвани тия поемни условия, това изключва всѣкаква възможностъ въ една година да бѣде изработенъ градоустройствениятъ планъ на София. Едногодишниятъ срокъ, съ който и азъ се съгласихъ въ комисията да бѣде поставенъ като максималенъ за снабдяване столицата съ градоустройственъ планъ, предполага предварителното, преди този срокъ, установяване на поемнитъ условия; и именно тия поемни условия сж, които най-живо интересуватъ и цѣлото гражданство, и правителството, поради това, че проблемата за застрояването на София е проблема не само на онѣзи, които живѣятъ днесъ въ София, а на цѣлия народъ. Отъ това гледище, г. г. народни представители, азъ смѣтамъ, че е потребно да се предвидятъ специални наредби. Срокътъ за изработването по международенъ конкурсъ на градоустройствения планъ да почва отъ датата на окончателното, на безспорното установяване на поемнитъ условия, защото по поемнитъ условия ще имаме споръ. Общината ще изработи едни поемни условия, и министърътъ на благоустройството ще трѣбва да ги утвърди. Той ще намѣри нѣкои отъ условията неподходящи и ще иска да внесе своитъ разбирания, както ги е внесълъ въ цѣлия законопроектъ, който разглеждаме днесъ. Следователно, само следъ като цѣлата тази процедура ще бѣде свършена, ние ще имаме възможността да говоримъ за градоустройственъ планъ на София.

Моята мисль по-нататкъ е: само следъ като имаме утвърденъ градоустройственъ планъ на София, ние ще можемъ да прилагаме всички тия правила. Но г. министърътъ веднага ще ми каже: нима вие ще оставите дотогава да продължава този анархиченъ строежъ на многоетажни кооперации, които задъшватъ построенитъ вече около тѣхъ други сгради и сами се явяватъ огнища на архинехигиенично живѣне? Не — ще отговоря азъ на г. министра. Едни временни правила, които ще дадатъ на него, респ. на Софийската община, правото да позволява и по-нататъшенъ строежъ при такива минимални условия, които нѣма да осуетятъ създаването на утрешния градоустройственъ планъ, могатъ и трѣбва да бѣдатъ гласувани въ формата на единъ времененъ законъ и да му дадатъ всичката възможностъ да спре по-нататъшния анархиченъ строежъ, или по-нататъшното осуетяване на мисльта за едно градоустройство на София. Ето защо азъ смѣтамъ, че въ това отношение би трѣбвало да не се бърза съ закона за градоустройството, или, по-добре, нека той да бѣде изработенъ, но неговото прилагане да бѣде обусловено отъ окончателно възприетия и утвърденъ градоустройственъ планъ, резултатъ на международенъ конкурсъ.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Не е тѣй, г. Стояновъ. Защото именно този конкурентъ-специалистъ ще ви начертае новитъ норми, които ще измѣнятъ и тѣзи норми, които се предлагатъ сега въ законопроекта. Тѣзи норми сега въ законопроекта сж временни и ще се прилагатъ, докато се утвърди именно градоустройствениятъ планъ, изработенъ чрезъ международенъ конкурсъ.

П. Стояновъ (д): Г. Поповъ! Ето разликата между насъ: ако градоустройствениятъ планъ ще даде ония норми, които евентуално ще промѣнятъ тѣзи норми, които предвижда настоящиятъ законопроектъ, тогава не разбирате ли вие, че е необходимо да се приеме времененъ законъ съ единъ минимумъ отъ правила, съ които именно да се предупреди по-нататъшното възпрепятстване на изработването на голѣмия градоустройственъ планъ? Шомъ като отъ плана, окончателно възприетъ — това е и моята мисль — ще следватъ основнитъ, така да се каже вѣчнитъ, трайнитъ норми, тогава тия въ законопроекта сж пакъ временни норми.

С. Поповъ (д. сг. Ц): Да, временни.

П. Стояновъ (д): Шомъ сж временни норми, защо се предвиждатъ въ такива детайли, защо се иска да бѣдатъ такива подробни, когато именно тѣ могатъ да побъркатъ утрешния градоустройственъ планъ?

Министъръ В. Димовъ: За да нѣма анархия. Не мога да оставя чиновници да разрешаватъ въпроситъ.

П. Стояновъ (д): Още по-малко азъ бихъ желалъ чиновници да решаватъ въпроситъ. Разрешаватъ ли ги тѣ,

то се знае какъ ще ги разрешатъ. Тамъ напълно съмъ съгласенъ съ Васъ. — Моето разбиране е, сега съ минимумъ наредби да се трасира пътятъ за утрешния общъ градоустройственъ планъ, а съ неговото изработване вече и нормитъ ще бъдатъ дадени и ще се започне окончателното стабилизиране на строежа въ столицата. Това е моята мисълъ. А тъй, както е законопроектътъ сега, градоустройствениятъ планъ ще бъде поставенъ при предвиденитъ въ него условия. Много отъ тия условия градоустройствениятъ планъ ще трѣбва да ги възприеме *tel quel*, защото сж създадени именно за него. Значи, вие стѣснявате възможността на бъдещия проектантъ да ви даде онзи планъ, да ви начертае онзи проектъ, който ще съдържа въ себе си максимумъ благоустройства, най-правилното разрешение на проблемата.

Това е моето разбиране, г. г. народни представители, и азъ държа на него извънредно много. Разбира се, ще зависи отъ васъ. Но ако вие се десезирате, понеже то е софийски въпросъ, то очевидно е въ такъвъ случай, че въпросътъ ще остане да бъде разрешенъ въ канцелариятъ на техницитъ и ще трѣбва отъ тѣхъ да очакваме разрешението му, а не отъ Народното събрание.

Последниятъ въпросъ, на който искамъ да обърна вашето внимание, е въпросътъ за заваренитъ сгради. Една огромна частъ отъ заваренитъ сгради днесъ сж построени споредъ правилата на съществуващия законъ и споредъ техническитъ условия, които сж утвърдени отъ законнитъ технически власти. Маса граждани въ една грамадна частъ отъ тия сгради, особено онѣзи сгради, които сж предназначени само за живѣне, при новитъ условия на форсиранъ, интензивенъ строежъ, който се предвижда, особено за централната и първата зони, разширени вече, ще бъдатъ озлочестени, ще бъдатъ поставени въ тежки, въ нехигиенични условия. Наистина има едни преходни правила — чл. чл. 27 и 28 — където сж предвидени известни положения, но азъ смѣтамъ, че тѣ трѣбва да бъдатъ разширени, особено колкото се отива къмъ периферията на тия две зони — централната и първата. Тѣзи положения трѣбва да бъдатъ разширени, още повече пъкъ като се има предъ видъ, че нѣкои отъ тия зони се разширяватъ въ известни области, както е първата зона, пъкъ и централната зона. Заваренитъ жилища изключително за живѣне иматъ привилегията предъ всички други. Тѣ не могатъ да бъдатъ злоупотребявани. Заради това азъ смѣтамъ, че въ това отношение би трѣбвало къмъ този чл. 27 ...

Министъръ В. Димовъ: Забележката къмъ чл. 31 урежда много ясно този въпросъ.

П. Стояновъ (д): Въ тия случаи потрѣбно е да се действува колкото е възможно по-предпазливо.

Министъръ В. Димовъ: Въ тази забележка се говори специално за жилищата.

П. Стояновъ (д): Тамъ е предвидено и калканното строене на 10 м.

Министъръ В. Димовъ: Не се говори за калканъ.

П. Стояновъ (д): Въ забележката къмъ чл. 31 се говори, че, ако съществуващи масивни сгради въ всички строителни зони сж „съ фасада къмъ съседа по протежение на 10 и повече метра и ако съседитъ не се споразумѣятъ на калканно затрояване, новостроящата се сграда остава задължително на 1½ м. отъ граничната линия“. За всички строителни зони се отнася това.

Министъръ В. Димовъ: Нѣма калканно застрояване.

П. Стояновъ (д): Азъ мисля, че въ това отношение ще трѣбва най-внимателно да се действува, защото само по този начинъ съчувствително и съдействието на цѣлото население ще могатъ да бъдатъ приобщени къмъ общия замисълъ и на общината, и на правителството.

Въ края на краищата онова, на което искамъ да обърна вашето внимание — и това сж моитъ заключения — то е, че зонитъ трѣбва да бъдатъ намалени по размѣръ и увеличени по брой, и условията, които се поставятъ относно застрояването въ тѣхъ, да бъдатъ отъ такова естество, че тѣ да иматъ предъ видъ преди всичко създаденитъ закони сгради въ настоящия моментъ и привилегированото положение на сградитъ предназначени изключително за живѣне.

На второ мѣсто, интензивниятъ строежъ трѣбва да бъде наложенъ само доколко, доколкото рентабилитетътъ при сѣднитъ условия на стопанско живѣне и работене у насъ е гарантиранъ. Иначе ние предизвикваме

анархия съ смѣняването на досегашнитъ собственици съ следващитъ, съ натсърването на сегашнитъ собственици съ такива тежести, които тѣ не могатъ да посрещнатъ.

Що се отнася до разноститъ, то въ никой случай тѣ не могатъ да бъдатъ условие за ликвидирани съ стопанството на градската собственост, а трѣбва да бъдатъ само въ рамкитъ на действително реализиранитъ ползи. Въ това отношение тѣзи общи наредби, които сж предвидени, ще трѣбва да бъдатъ степенувани колкото се отива повече къмъ периферията, където и парцелитъ сж сравнително по-големи и, следователно, тежеститъ, които се налагатъ съ увеличаване особено на дворищата и на 5-тъ метра задължително застрояване навътре отъ уличната линия, съставляватъ отъ себе си такива обществени сервитути, които при голѣмитъ плащания правятъ свършено безпредметно и стопанисването на такива парцели, а още по-малко тѣхното застрояване.

Най-после градоустройствениятъ планъ на София, така както е замисленъ въ голѣми черти, е твърде широкъ. Това показва съварването на общината, респ. на държавата и на населението на Софийската община, голѣми тежести, които то не може да понесе. Това голѣмо пространство, което е обхванато отъ строителнитъ зони, отбелязани въ законопроекта, изисква събирането на двойно повече население отъ онова, което ние въ единъ периодъ отъ 50 години можемъ да предполагаме, че ще дойде да се засели въ София. Това е проблема, който не може да бъде разрешенъ, и, следователно, въ едни по-малки и тѣсни рамки езекутирането на всички тия замисли въ законопроекта може да се извърши.

Така поставенъ въпросътъ, г. г. народни представители, азъ съмъ убеденъ, че добритъ намѣрения на г. министъра и на неговитъ технически помощници ще намѣрятъ побързото осъществяване. Азъ се допитахъ до много техници за всичко онова, което не зная и не познавамъ. Изненадата у тѣхъ отъ проекта е доста голѣма. Още по-голема е изненадата за стопанитъ въ централната зона, на първо мѣсто, и въ прилежащитъ квартали отъ първата зона къмъ централната зона. Разбира се, че обществениятъ интересъ всѣкога трѣбва да доминира надъ частния, но същевременно не трѣбва да се изпуска изъ предъ видъ, че чрезмѣрнитъ тежести върху частнитъ интереси, върху частния стопанинъ сж вече не тежести, а мѣрки, взети срещу самия него, и, следователно, само по себе си се явява опасността той да се противопостави като врагъ на обществения интересъ. Ние нѣмаме никакъвъ интересъ да считаме, че широкото езекутиране на проектирания планъ трѣбва да се извърши колкото е възможно побързо. Ние имаме интересъ, на първо мѣсто, анархистичниятъ строежъ да бъде прекратенъ и да не стане засилване на лошитъ хигиенични условия и, на второ мѣсто, наложениятъ интензивенъ блоковъ строежъ да се събере въ възможно по-централнитъ мѣста, за да бъде извършенъ въ кратко време. Тѣзи сж бележитъ, които азъ имамъ да направя.

Моитъ конкретни предложения се свеждатъ къмъ следното: първо, заваренитъ условия и положения да бъдатъ менажирани, за да не се увеличаватъ тежеститъ на гражданитъ и да не се увеличаватъ нехигиеничността въ града и второ, понеже тежеститъ, които могатъ да бъдатъ понесени, сж върху сѣдния рентабилитетъ на днешния строежъ въ София, по-големи тежести да не бъдатъ налагани.

И заради това заключавамъ: повече зони съ по-малкъ обемъ, съ по-малка ширина, за да може по този начинъ да се подхване проблемата и да бъде тя разрешена. Но най-важното е, преди всичко поемнитъ условия за изработването на бъдещия градоустройственъ планъ да бъдатъ безусловни и окончателни установени. Следъ като тѣ бъдатъ установени и безспорно окончателно възприети, конкурсътъ въ този срокъ, който е предвиденъ, може да бъде извършенъ. И тогава ние ще имаме дадени отъ него основнитъ норми за строежъ. Всѣкакви други опити за даване основни норми само ще замедлятъ процеса на изработването на основния планъ и ще усложнятъ задачата, защото въ тѣзи промеждутѣци ще имаме строежи, които може би ще бъдатъ въ противоречие съ основнитъ норми, които градоустройствениятъ планъ ще установи.

Ако тѣзи бележки, които азъ направихъ общо тукъ, безъ да се спирамъ на отделнитъ членове — въ комисията ще направя съответнитъ предложения — се взематъ предъ видъ, разбира се, доколко, доколкото се сподѣлятъ — а азъ съмъ сигуренъ, че тѣ ще бъдатъ сподѣлени, когато се вникне въ тѣхната същностъ — азъ съмъ убеденъ, че ние ще изработимъ единъ законъ за градското устройство, който ще бъде съ по-малко членове, съ по-малкъ обемъ и съдържание, но съ повече директиви и, съобразно съ

това, съ повече материалъ, за да се създаде въ възможно по-скоро време единъ общъ, безусловно отъ всички приетъ, градоустройственъ планъ. София чака своя градоустройственъ планъ; София трѣбва да въведе редъ въ своя строежъ; София не може за смѣтка на народнитѣ спестявания и за смѣтка на увеличаващото се население да става все по-нехигиенично и по-анархистично строенъ градъ. София иска управа. Дайте ѝ тая управа съ безусловно и всеобщо приети директиви. При единъ градоустройственъ планъ, приетъ следъ тѣзи директиви, ние ще имаме единъ строежъ систематически, единъ строежъ оправданъ и отъ стопанско, и отъ социално-хигиеническо гледище. Това е проблемата, която иска разрешение.

Азъ съмъ убеденъ въ добритѣ намѣрения и добритѣ разбирания на всички, следователно, въ това отношение спорове не може да има. Може да има разногласия само относително метода на осъществяване на всичко онова, което се явява като предпоставка на окончателното разрешение на въпроса. И затова азъ съмъ убеденъ, че въ тая областъ разногласията ще изчезнатъ, за да се дойде до едно съгласие, защото това е необходимата основа, върху която може да бѣде градена по-нататъшната работа.

Председателъ: Съобщавамъ на г. г. народнитѣ представители, че е постъпило законодателно предложение отъ народния представител г. Драгойски, подписано отъ нужното число народни представители, за освобождаване Бѣжановската община, Луковитска околия, отъ заплащане на мито, акцизъ, общински налогъ и др. берии върху горивнитѣ и смазочни материали, които внася за водоснабдяването си (Вж. прил. Т. I, № 89)

Постъпило е също предложение за отпускане отъ държавнитѣ стопанства и фабрики по ведомството на Министерството на общественитѣ сгради, пѣтищата и благоустройството разни материали на благотворителни, културно-просвѣтни и други дружества. (Вж. прил. Т. I, № 90)

Тия предложения ще бѣдатъ напечатани, раздадъ ни на г. г. народнитѣ представители и поставени на дневенъ редъ.

Има думата народниятъ представител г. Рашко Маджаровъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Градоустройството въ всички европейски държави е било предметъ на внимание въ продължение на вѣкове. И затова, когато човѣкъ пътува въ Западна Европа — да не говоря за новитѣ градове, които се създаватъ по предварително установенъ планъ — навсякъде вижда едно благоустройство, което съдържа въ себе си и хигиена, и подпомагане на търговия, и красота. Само въ България съществува и досега единъ законъ, който съдържа постановления още отъ времето на Наполеонъ I, създадени за отдавна измѣннитѣ се условия, които постановления въ Европа сѣ били отмѣнявани било съ практиката, било съ нови закони. Нѣщо повече, нѣкои добри постановления въ него сѣ били нарушавани въ защита на частни интереси. А въ това време нѣкои отъ българскитѣ градове продължаватъ да растатъ по американски типъ. И следъ като ние констатираме това, тогава чакъ се сѣмчае, че ще трѣбва да внесемъ законъ, за да можемъ да поправимъ всичкитѣ пакости, които сѣ били направени въ продължение на десетки години.

Да ви убеждавамъ, че въ България има нужда отъ преработка на закона за строежа на градоветѣ и създаване на специаленъ технически персоналъ, който да разбира материята, мисля, че е безполезно. Има градове, като Пловдивъ, който следъ София расте въ много бързъ темпъ и който отъ нѣколко години насамъ продължава да бѣде загрозяванъ. И това хубаво, което природата е създала въ него, каквото сѣ напр. тепетата, за приходи на общината се унищожава, за да не може да бѣде поправено никога.

Азъ минавамъ по-нататъкъ на гр. София. София е столица на България. 55 години тя има техническа уредба. Билъ съмъ общински съветникъ и съмъ участвувалъ въ комисии. Билъ искамъ и азъ да направя критика. София, единъ градъ, който при освобождението е ималъ 18.000 жители, а сега наброява приблизително 300 хиляди жители, се управляваше по единъ свършено неспособенъ начинъ отъ своитѣ технически комисии, защото несвършили инженери и архитекти ръководѣха надзора върху постройкитѣ и устройството въобще на гр. София. И днесъ, когато Министерството на благоустройството внася вече законопроектъ, Софийската община съ изложението, което раздаде на членоветѣ на комисията, мисля и на всички г. г. народни представители, констатира, че отъ самото начало София е имала не добра градоустройствена политика, а отъ войнитѣ насамъ сѣ били допустнати такива работи,

които сѣ крайно пакостни и на които трѣбва да се тури край.

Тѣй че самата днешна управа на София, като констатира всичкитѣ недѣзи въ управлението на общината, иска да се тури редъ за въ бѣдеще. Това е оправдание и за мене, който имамъ свое мнение по съществото на законопроекта, да считамъ, че ние трѣбва да го одобримъ и да съжаляваме, че такъвъ законопроектъ не е имало много по-рано — тогава, когато ставаха известни работи, на които своевременно трѣбваше да бѣде туренъ край.

Каква е загубата — тукъ минавамъ на съществото на въпроса — отъ неизработването на планъ и отъ невземането на законни постановления съ строги санкции относително общественитѣ имоти, които Софийската община притежаваше? Г. г. народни представители! Навремето, преди 25 години, азъ бѣхъ общински съветникъ въ София. Поради нуждата да разширимъ водопроводната мрежа, общината трѣбваше да сключи заемъ. Доиде единъ англичанинъ. Трѣбваше да се пресмѣтне, дали Софийската община може да има необходимия кредитъ, за да се снабди съ пълна водопроводна мрежа. Той пръвъ говорѣше на насъ, общинскитѣ съветници, че трѣбва да вземемъ рилската вода. И, като изчисляваше всички разходи, казваше, че София е кредитоспособна, защото мерата ѝ струваше 300 милиона златни лева. Ако отъ самото начало имаме община която строго да съблюдава принципа за запазването на общественитѣ имоти, които да служатъ по-нататъкъ за покриване нуждитѣ отъ развитието на града, днесъ София щѣше да има и паркове, и гори, каквито ги има въ по-големата частъ отъ европейскитѣ столици, тя щѣше да има и много по малко задължения, отколкото ги има въ днешния день. Всичкото това се погълна, парцелира се, разграби се повече, отколкото се раздаде. И при пѣлата редица закони, срещу които тукъ сме воювали — също и при бившия режимъ — азъ казвахъ: г-да, къде отиваме, когато всѣки 50, 100 или 500 души ще могатъ да видятъ нѣкоя свободна частъ отъ общественото земленище на София, да си я разпредѣлятъ, да си построятъ по една кълиба и после да кажатъ: „Ние сме бедни, не ни закачайте“?

Министъръ В. Димовъ: И Борисовата градина, най-големото богатство на София, разграбиха.

Р. Малжаровъ (д. сг): По тоя начинъ, безъ разлика на режимъ, въ София надвиваше частниятъ интересъ и се разграбваше: голѣма частъ отъ общественитѣ имоти, които щѣха да бѣдатъ капиталъ въ днешния день. И положението се докара дотамъ, да имаме една столица, която да не може да бѣде благоустроена, ако съвременно не се взематъ крайни мѣрки и ако въ утрешния день не се мине къмъ единъ регресъ — къмъ централизиране на София, като голѣма частъ отъ нейнитѣ покрайнини бѣдатъ опразнени.

Г. г. народни представители! Преди войната въ София имаше тѣй наречениятъ „Радославовъ кварталъ“, благословенъ отъ бившия царъ Фердинандъ. Помня какво писаха тогава весницитѣ. Началото на този кварталъ почваше отъ Коньовица, обхващаше цѣлото земленище до Захарната фабрика. Подъ водителството на покойния Атанасъ Краевъ, закараха се тамъ хора, за да си разпарцелиратъ мерата, и следъ това тѣ поискаха водопроводъ. Даже бившиятъ царъ Фердинандъ отиде тамъ и се заповѣда на правителството да признае тази работа и да се снабдятъ хората съ вода. Следъ тѣзи разgrabвания, останали бѣха, къмъ края на войната, все пакъ достатъчно обществени земленища, съ които, ако бѣха запазени, можеше поне отчасти да се подкрепи общината. Азъ лично — това може да се намѣри всѣки пътъ въ книгата на Софийската община — ходихъ при тогавашния министъръ на земледѣлието г. Александъръ Оббовъ, и той писа на общината да запази поне частъ отъ залесенитѣ земленища, както и мѣста за общински и детски паркове. Препорѣката на г. Александъръ Оббовъ не бѣше послушана, защото частнитѣ интереси, които защитаваха тогавашниятъ кметъ — ако не се лѣжа, Поповъ — се поставиха и тоя пътъ, както и при неговитѣ предшественици, по-високо отъ общественитѣ интереси. Следъ като се заграбва така — безполезно е вече да се прави анкета, защото много се е злоупотрѣблявало и много ужасни работи могатъ да се констатира — следъ като се унищожи Коньовскитѣ паркъ; следъ като началото на залесяване на Малешевското земленище бѣ унищожено; следъ като въ Подуяне бѣха избѣчени известни залесявания, доиде редъ да бѣде заграбена и Борисовата градина. Посегна се на единственото мѣсто, което е останало на софиянци за разходка. И когато сегашниятъ кметъ на София г. Орошакъвъ се опита най-сетне да спре това, ще го кажа, безобразие — всѣко едно дружество да при-

тежава свой парцел от по няколко декара — вдигнаха ръка и го заплашиха с бламиране, като му казаха: „Г-не! Ние всички ще се обявим против тебе и ще те свалим от управлението“. Явно е, че общинската власт е била и днес е безсилна да тури ред в тези работи. Остава чрез закон, чрез авторитета на централната власт, да се нареди и да се знае, че частните интереси не могат в бъдеще да се защитават, защото 300-хилядното население на София има нужда от благоустройство.

Тъй че, разграбването на обществените земища на София е свършен процес. Аз бих обърнал внимание на това, че в закона, който ще се създаде — защото считам, че този законопроект е с временен характер, че и ние ще постъпим, както съпостъпили в много европейски градове — трябва да се предвиди, че, макар един обществен имот да е бил владен, срещу заплащане или без заплащане, 50 или 60 години, той трябва да се върне пак в обществената собственост. Ако отидете сега в Лондон, който в известни свои части беше станал най-грозният град, ще видите, че се унищожават цели квартали, защото е изтекъл съответният срок, за който обществените земища са били дадени на хората, за да строят здания. Не питат никого. Имотът, ако бих могъл да употребя този израз, вече се е рентирал и сега се казва: тук ще се строят, по новото благоустройство, други здания. Аз обърнах внимание в комисията, да легне това положение в законопроекта, като забележка. Като старъ софиянец, аз имам куража да кажа това нещо пред всички, които защитават частните си интереси, както го казах и преди няколко години, когато се гласуваше от бившето правителство законът за издаване на нотариалните актове. Чрез тая забележка ще се намали до известна степен опасността, за която преди малко тук приказваше г. Петко Стоянов — че голъми капитали били инвестирани. Да, инвестирани са, но никой от второто поколение нататък не може да има претенцията на частна собственост върху земища, които са били обществена собственост.

Второ нещо. Планът на София е за един град с население 45.000 души. Съгледът на това е била определена широчината на улиците и разпределението им в центъра. Той страда, за всички европейци, който дохожда тук, в едно нещо — изгледът. Ние, българите, не сме навикнали да ценим природните изгледи, защото гледаме в земята; ние природата не я познаваме, не я тачим, не се възхищаваме от нея, ние не обичаме да живеем всред нея. София има най-хубавото нещо: изгледът към Стара-планина, след туй Лозенският възвишения и Витоша. Е добре, г-да, поради сегашния план на София, освен от няколко улици, ние не виждате тези три планини, които всеки един европейец иска да види. И когато дохожда тук един директор на географическа академия, каза: „Даже да сте имали за цел да застроите 500-хиляден град, би трябвало да не затуляте тия околности, тъй трябва да се виждат“. Може би ние не сте обърнали внимание, но ако се изправите на пл. „Александър Невски“, ние няма да видите нито една от хубавите околности на София, даже Витоша е затулена. Ето ви един вторъ дефект, освен разграбването на земята на София.

Гр. София се е строят като малък град и когато се раздвляят теренът на София на строителни зони и на покрайнини, не се е мислило поне в краищата да бъдат направени както трябва улиците. Направиха се, напр. улици, като ул. „Цибра“ в новия квартал до Борисовата градина — съветвам ви, когато отивате към Борисовата градина да я видите — по която улица не могат да се разминат две коли. А тя се счита като улица в кварталът с вилнообразно застрояване. Не бива, както сега става в Лондон, да се разрушават здания и да се правят нови, а трябваше първо да се парцелира свободната площ, да бъдат прокарани широки улици, да бъдат направени канали и всички благоустройствени работи и, след като се повдигне стойността на мѣста, да се застрои и чрез това да се покрият загубите. А тук са правени къщи безразборно, а след това се стоварва върху всички жители на София да плащат за нередовностите и, ако искате, за престъпленията, които по-рано са ставали.

Казах, днес ние в София нямаме общински земища. Ние нямаме парк, ние нямаме училищни градини, ние нямаме мѣста за постройка на обществени учреждения, а това ще струва на София утре, когато ще има новъ благоустройствен план — а тя трябва да го има — стотици милиони лева, поради неразсъдството, което ние постоянно сме продължавали да търпим. Ние не сме знаели какво значи да се създаде един град дотолкова,

че София, която е раздала грамадни земища, не е оставила за себе си мѣста за постройка на комисарства и мѣста за свой собствен домъ. София няма днесъ где да си построи своя общински домъ и ще трябва, сама тя, бидейки преди 30—40 години собственица на мѣста, да купува мѣста!

Д-ръ Н. Чирпанлиев (д. сг): Бездомница!

Р. Маджаровъ (д. сг): Ето докде сме стигнали.

Има още едно обстоятелство, за което в София много малко се приказва. Аз ще обърна вниманието на г. министра върху него. Ние имаме едно от най-ценните богатства, което една столица може да притежава — ако се не лъжа, случаят се насъ е единственият в света — минералните бани. Е добре, правят се анкети, пишат се протоколи, но тъй не се четат, освен от няколко специалисти, които изказват своите съжаления и след туй работата си минава. Вие ще видите, че всяка година водата на минералните бани намалява, докогато един ден, може би, ще изчезне. А то е, повтарям, едно богатство, което природата е създала. То си е още с римския каптаж. Водата намалява не само поради лошото каптиране, но и по други причини — поради разтръсване на земята и др. — и отива на друго мѣсто. Г-да! Ако в Европа имаха такова богатство, тъй щяха да употребят грамадни сръдства, да го запазят. Какъ се натъкнах на това обстоятелство, че водата намалява? Презъ 1924 г. бѣхъ министър на правосъдието. Тогава хотелъ „Македония“ бѣше мирово сѣдилище и трябваше да се прави тамъ малък водопроводъ. При малко копване, и топлата вода излѣзе. Споменавамъ ви този фактъ, за да се разбере отъ всички, че по новия планъ за София утре ще се гледа запазване не на частните интереси, а на обществените както изисква науката и техниката. Такива хора, като насъ, собственици в София, трябва да мълчатъ предъ запазването на това природно богатство. Трябва да се каже: това е районъ, където не трябва да има нито строеж, нито голъмо движение, което би могло да повреди.

А. Николаевъ (з): Г. Маджаровъ! Позволете. — Даже и сега, когато се строеше македонският домъ на ул. „Пиротска“ и „Ломска“, излѣзе долу грамадно количество топла вода и една година бѣше спрѣна постройката.

Р. Маджаровъ (д. сг): Ето ви, г. г. народни представители, едно потвърждение. Известни ми са тѣзи работи. — Ако г. Мусолини днесъ в Римъ открива цели грамадни квартали, за да възстанови античния Римъ, това го прави не само за да възстанови старата римска култура, но и да създаде условия за туризъмъ и така да създаде условия за изхранване на населението тамъ. А тукъ, в София, един бани отъ най-лъковитите ще трябва да бъдатъ запазени; бързо трябва да се взематъ съответните мѣрки, за да се запази това богатство.

Г-да! Още един въпросъ, който азъ загатнахъ и по който въпросъ ще изтъкна едно искане, което трябва да легне въ законопроекта. Ние трябва да разберемъ, че ще отчуждаваме утре здания за обществени нужди, че ще отчуждаваме откраднатата общинска земя за направата на градини и паркове, защото безъ тяхъ София ще се задушавя. Макаръ нашите привички да са още примитивни, на утрешния денъ тъй ще бъдатъ промѣнени. Необходимо е да помислимъ, че София ще трябва да се съставя и още въ самото начало да се тури край, съ всичките строги санкции, на разпространето на града. Трябва да се разбере, че върху тази плоскост, дето могатъ да се поселятъ 1½ милиона жители, България не може да си позволи луска да има столица, въ която да живѣятъ само 300.000 жители. Ето защо въ градоустройствения планъ на гр. София трябва да легне принципътъ за събирането, центрирането на София и освобождаването на мѣста, които могатъ да послужатъ за други благоустройствени цели. Управата на София трябва да се пригоди къмъ тази работа, а не да се защитаватъ само временни интереси и се похабяватъ общинските сръдства, които се събиратъ съ тежки вече за недвижимата собственост такси.

Г-да! Азъ ще обърна вниманието на г. министра върху следното, което казахъ и въ комисията. Когато дохожда въпросътъ за събирането на града, ние ще трябва София да я благоустроимъ и въ свързка съ нейната околностъ. Още въ окръжния съветъ ставаше дума по това. И тамъ казахме: дайте планъ. Но това не можа да се реализира. Е добре, вие, когато тръгнете отъ центъра на София и отидете къмъ периферията, вмѣсто да отивате къмъ зеинена, вие губите зеленината. Това е единственият

градъ, може би, въ Европа и единственият градъ въ България, който към краищата запустява. Въ Европа, когато се приближаваш към краищата на градовете, отиваш към зеленина; а когато се приближаваш към центъра, зеленината става по-малка. И затова всичките изходи на София, освен шосето за Княжево, което е залесено, тръбва да бъдат залесени.

Азъ лично видяхъ нѣкои европейски модерни градове. Днесъ вече не се строятъ къщи на улицата. Днесъ всички къщи въ Англия тръбва да иматъ два двора и двата съ зеленина, предниятъ — нареченъ розариумъ и задниятъ, който пакъ тръбва да има зеленина. Тая работа може и по административенъ начинъ да бъде разрешена, г. министре, защото докато правите шосето до Искъра, накацватъ все повече и повече къщи. И дотамъ се стигна, че още не направено подмостенето, подлъза на железницата, където тръбва да мине пътятъ, миналата година се построиха здания, за да ги отчуждавате сега. Ама, г-да, тя е една работа, която тръбва да престане.

Погледнете пътищата, по които вървите. Азъ вземамъ за примѣръ околността. Гласувате законъ за павиране шосето София—Самоковъ за Чамъ-кория. То е едно шосе сравнително широко. Стигате въ Панчерево. Планътъ на Панчерево е такъв, че не могатъ да се разминатъ два автомобила. Азъ вземамъ този примѣръ и веднага си спомнямъ, че вие нѣмате право съобщение и за Банкя, защото и при училището „Трайко Китанчевъ“ свободниятъ мѣста преди нѣколко години бѣха разграбени и се получиха най-кални улици. Азъ искамъ да се каже въ законопроекта, че когато се изработва планътъ на града — тръбва да се има предъ видъ и околността. Извѣстже столицитъ се благоустрояватъ съ тѣхнитъ околности. Защото ние не знаемъ, докъде може да се развие София. Преди освобождението тя е имала $\frac{1}{10}$ отъ сегашното си население и може да се развие въ единъ градъ съ 700—800 хиляди жители. А при благоприятни условия — природни богатства или специална индустрия — тя може да се развие както нѣкои европейски градове и да достигне единъ милионъ — единъ милионъ и петстотинъ хиляди жители. Планътъ на София, съ огледъ на едно развитие на града за 40—50 години, тръбва да предвиди подобрене и на околността. И затова азъ считамъ, че този въпросъ тръбва да легне въ основата на законопроекта.

Друго едно обстоятелство, г-да. Зданията, които се строятъ въ София — нѣма защо да имъ правя критика, защото нѣма две мнения — нито дворища иматъ, нито хигиена иматъ вътре, защото всѣки архитектъ строи, безъ огледъ на съседното мѣсто и безъ огледъ на улицата. Спекулира се съ недвижимата собственост въ София и се прибиратъ влоговетъ на голѣма частъ отъ спестителитъ въ провинцията. Понеже българскиятъ левъ не билъ сигуренъ — една анкета на Министерския съветъ, че даде потвърждение на месята мисълъ — това накара всѣки да спекулира съ мѣстото, да се прави кооперация. Така се вдигнаха надъ нормитъ къщи и се създаде единъ непланомѣренъ строежъ. Но това се каза отъ другитъ, това се признава отъ общината, това ще го потвърди и г. министърътъ, та нѣма нужда азъ да се спирамъ.

Но, г-да, има единъ другъ въпросъ. Не само известни улици, като главни артерии, тръбва да се разширятъ, но цѣлиятъ планъ на София ще тръбва да се приспособи къмъ съвременното устройство на голѣмитъ градове, където и подъ земята има и електричество, и водопроводъ, и каналъ и т. н., както и надъ земята. Ако София стане по-голѣмъ градъ, съ 600—700 хиляди жители, тръбва да има възможностъ за движение. Тоя проблемъ още днесъ тръбва да бъде решенъ. Той се слага и за европейските градове, защото е неоправимо вече положението въ Парижъ. Тамъ едва могатъ да се справятъ съ натрупването на автомобилитъ въ центъра на града. Така е благоустроенъ градътъ и толкова е скъпъ теренътъ, че не може да се направи каквато и да било поправка, докато градовете като Берлинъ, благодарение на едно по-модерно планиране, могатъ да понесатъ 4—5 пѣти по-голѣмо движение. Това е друга една бележка, която азъ имамъ да направя.

Г. г. народни представители! Азъ споменахъ само тѣзи нѣколко примѣри, за да посоча, че това, което е запазено отъ обществената собственостъ, чрезъ законъ тръбва да се запази; това, което е дадено неправилно, тръбва да служи като капиталъ на общината, ако тя иска да се благоустрои. Това, което е излишно въ периферията, ще тръбва — ако щете съ отчуждения — да бъде взето, за да може да се събере София и да се благоустрои, защото, какъвто и планъ да имате, при това пространство тя не може да бъде благоустроена, освенъ ако рече държавата да помогне, но тя не тръбва и не може да го направи. Ще тръбва, както казахъ, при изработването на плана, да има предвидени мѣста за обществени здания въ бъдеще,

както и за обществени градини, каквито днесъ не съществуватъ. Ние, които говоримъ за хигиена, нѣмаме при училищата градинки, където да могатъ децата да излѣзатъ на чистъ въздухъ.

Всичките тѣзи работи, заедно съ училищата и банитъ, тръбва да легнатъ въ бъдещата политика за благоустройството на София.

Г-да! По какъвъ начинъ тръбва да стане това? Ето второто нѣщо, което има да изгъкна предъ васъ. Въ Европа и въ свѣта има различни начини на строене на градове. Преди 55 години, следъ освобождението ни, единъ руски инженеръ-офицеръ е искалъ да си остане стара София около банитъ и да пренесе малко по на изтокъ новия градъ, като му даде единъ идеаленъ планъ. Така направиха австралийцитъ съ своята столица Канбера. Тѣ направиха най-напредъ улицитъ споредъ изискванията на науката и техниката, направиха народното събрание и министерствата, а другата площ бѣше продадена на населението, като всѣки може да си купи парцелъ мѣсто и да строи. Това ние не можемъ да направимъ. Турцитъ излъзоха по-предвидливи. Азъ казахъ преди две години, повтарямъ и днесъ, че турцитъ пренесоха държавнитъ учреждения въ Анкара постепенно, следъ като установиха плана на единъ новъ градъ за 1 милионъ жители. За целта тѣ повикаха единъ отъ най-голѣмитъ архитекти, професоръ Янсенъ отъ Берлинския университетъ, който и до днесъ е тамъ и имъ показва, какво тръбва да се прави, за да се изпълни планътъ. Ние не можемъ да отидемъ по пътя на столицата на Норвегия, Осло, и на столицата на Швеция, Стокхолмъ, където краищата се строятъ по нови планове, а за центъра викаха сѣщия професоръ и назначиха специални комисии, които да изработятъ единъ планъ за поправката на центъра. И тамъ чувствуватъ нуждата отъ подобрене, макаръ че тѣ сѣ градове, които сѣ спрѣли вече своето развитие.

Азъ чуохъ да се казва: „Боямъ се, че много пари ще бъдатъ похарчени“. Г-да! Ако проследимъ внимателно какъ се устройватъ европейските градове, ние ще видимъ, че тая работа се извършва постепенно. Ние имаме примѣра на Луигера въ Виена. Той изработи единъ планъ и каза, че този планъ ще се прилага постепенно, че когато се строятъ частни жилища, тѣ тръбва да се строятъ по изработения планъ; собственитѣ на новопостроенитъ жилища получиха привилегия: презъ първитъ 10—15 години се освобождаватъ отъ известни такси, а следъ тѣзи 10—15 години ще плащатъ 50% отъ цѣлия приходъ въ полза на общината и държавата.

По чл. 3 отъ този законопроектъ даваме на общината срокъ отъ 1 година да изработи поемнитъ условия за международенъ конкурсъ. Казахъ го въ комисията, ще настоявамъ и тукъ, че ние въ закона тръбва да установимъ друго. Нѣма защо общината да работи поемнитъ условия и после да ги контролира държавата, или пъкъ да ги изработи държавата, ако общината не ги е изработила. По-добре ще бъде въ закона да предвидимъ създаването на една специална, добре подобрена, техническа комисия, въ която да има представители на общината и на министерството, която въ една година да изработи поемнитъ условия.

Но азъ ще направя още една бележка, която моля да бъде чула. Министърътъ нека си запази правото, въ съгласие съ общината, още при изработването на поемнитъ условия да повика единъ специалистъ, защото поемнитъ условия въ много отношения ще предрешаватъ плана. Ще попитате: защо да се вика чужденецъ? Първо, защото когато чужденецъ, голѣма европейска известностъ, изработва поемнитъ условия за благоустройството на единъ градъ, което ще трае вѣкове, той нѣма да гледа частнитъ интереси на дадени лица. Второ, защото чужденцитъ сѣ по-подготвени отъ насъ. Тръбва да разберемъ ние, че не може да бъде поддържана мисълта, какво нашитъ техници ни стигатъ, особено при сегашното състояние на нашата столица. Пъкъ и да имаме наши техници, пакъ тръбва да повикаме чужденци, защото всички европейски градове, при изработването на плановѣтъ си, сѣ си служили не само съ мѣстни техници, а и съ чужди. И за плана на Осло, и за плана на Анкара, и за плана на Стокхолмъ имаше комисии отъ чужденци. Споменахъ, че е виканъ проф. Янсенъ отъ Турция. Лондонъ преди нѣколко години, понеже бѣха изтекли сроковетъ на цѣли квартали, тръбваше да измѣни плановѣтъ и благоустройството имъ, като вземе предъ видъ силното движение, което иматъ лондонскитъ улици, като булевардъ „Трафалгаръ“ и др. За тая целъ Лондонъ повика голѣми специалисти отъ Берлинъ, защото германцитъ сѣ по-добри познавачи на тая материя отъ англичанитъ. Когато пъкъ берлинчани имаха да правятъ плана на Гросъ-Берлинъ, викаха французи и англичани, които да имъ кажатъ мнението си за известни работи.

Това сж бележитѣ, г-да, които имахъ да направя и да натъртя върху последната бележка, защото отъ това ще зависи да бъдатъ взети въ съображение както нѣколкото мои предложения, които считамъ, че трѣбва да легнатъ въ основата на законопроекта, а тъй сжщо и предложенията, които се правятъ отъ другитѣ г. г. оратори. Ключътъ не е само въ изработването на закона, а и въ неговото прилагане. Прилагането на закона ще трѣбва да бѣде свързано и съ повикването на компетентни хора, които да дойдатъ да изработятъ поемнитѣ условия. Защото, г-да — и азъ моля да бѣде това записано — опитътъ ни е училъ, че ние можемъ да гласуваме този законъ и пакъ по домашному да благоустрояваме София, а това нѣма да ни даде очакванитѣ резултати.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Теодоси Кънчевъ.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Г. г. народни представители! Настоящиятъ законопроектъ, безспорно, е единъ отъ най-важнитѣ законопроекти, внесени презъ настоящата сесия. Той интересува не само София. Дотолкова, доколкото България се интересува отъ София, безспорно е, че настоящиятъ законопроектъ интересува цялата страна и трѣбва да бѣде разглежданъ съ нуждната сериозност, защото вънъ отъ чисто благоустройственитѣ въпроси, които се разглеждатъ въ него, има маса стопански въпроси, които тоже трѣбва да привлѣкатъ нашето внимание.

Всички по-големѣ градове въ Европа иматъ своя градоустройственъ планъ. Ние въ продължение на 50 и повече години останахме безъ единъ такъвъ градоустройственъ планъ, за София специално, поради което се създаде този хаосъ въ строежитѣ на София, който вие ежедневно констатирувате. Законътъ за благоустройството, който и понастоящемъ е въ сила, безспорно, не е билъ нагоденъ да отговаря на развитиѣ се нужди на живота на единъ голѣмъ градъ. Разстоянията, които се оставяха между различнитѣ дворишни парцели, по 3 м., височинитѣ, които се допускаха, широчинитѣ на улицитѣ, които се имаха предъ видъ — всичко това бѣше нагледно за нуждитѣ на единъ по-малъкъ градъ, за нуждитѣ на едни помалки, по-низки постройки. И сега при този кооперативенъ строежъ, чрезъ който до значителна степенъ се разшири и жилищната криза — строежътъ, който трѣбваше да се съобрази съ този законъ, създаденъ за други нужди и за друго време — ние виждаме тази ненормалностъ въ застрояването на София: на сравнително тѣсни улици да се издигатъ високи постройки, между високи съседни постройки да се оставятъ тѣсни коридори най-много отъ 3 м.! По такъвъ начинъ се създадохъ по-скоро огнища на зараза, огнища, дето хората не могатъ да намѣрятъ достатъчно въздухъ, що-годе здравни условия за работа, и, вмѣсто благоустройство, ние виждаме да се създава въ сжщностъ разстройство!

Ето защо по начало трѣбва да се констатира, че този законопроектъ, безспорно, отговаря, на една голѣма, на една насжщна нужда. Това налага, отъ друга страна, неговото обстойно проучаване.

Главната целъ на този законопроектъ, тъй, както азъ я схващамъ, е: да бѣде снабдена София съ единъ генераленъ благоустройственъ планъ. Тази целъ ние я намираме въ наредбитѣ на чл. чл. 1—6 включително. Грижата за снабдяване на София съ такъвъ планъ се възлага главно на Софийската община. Тя ще обяви конкурса и ще даде материалитѣ и даннитѣ за изработването на този градоустройственъ планъ, който трѣбва да бѣде длѣно на единъ международенъ конкурсъ. Азъ считамъ, че грижата за това не е по силитѣ само на Софийската община, че тази община не може да разполага съ достатъченъ технически подготвенъ персоналъ, за да може да даде всички данни и материали и да изработи условията, при които този конкурсъ ще се произведе. Поради това намирамъ, че следъ събирането на тия данни и материали, условията, при които трѣбва да се произведе конкурсътъ, трѣбва да бъдатъ одобрени отъ Министерството на благоустройството. Тамъ има специално отдѣление, което съ поширока компетентностъ ще може да проучи тия условия. Следователно, Софийската община ще трѣбва да даде само първоначално необходимитѣ материали и данни: въз основа на тия материали и данни ще се изработятъ известни условия, които, следъ основното имъ проучаване въ това отдѣление, да бъдатъ одобрени въ тѣхната окончателна форма отъ Министерството на благоустройството.

Но азъ считамъ, че въ наредбитѣ на чл. 3 отъ законопроекта има една непълнота, и тя е следната. Конкурсътъ трѣбва да се произведе на базата на този законопроектъ. Тия, които ще трѣбва да изработятъ генералния

планъ по този конкурсъ, трѣбва да иматъ предъ видъ условията, съдържащи се въ този законопроектъ. Ще бѣде абсурдно, ако, докато се изработи генералниятъ планъ, се извършатъ известни постройки въ продължение на 1—2 или 3 години и тѣзи постройки следва да бъдатъ съборени, щомъ като се изработи новиятъ градоустройственъ планъ, защото той не е съобразенъ съ наредбитѣ на този законъ. Бихъ желалъ да се дадатъ нуждитѣ пояснения въ туй отношение, защото като основа за изработването на градоустройствения планъ се поставятъ даннитѣ и материалитѣ, които ще даде Софийската община, безъ да се предвижда най-сжщественото, че конкурсътъ трѣбва да се произведе въз основа на тоя законъ за застрояването на София. Това е необходимо, защото иначе ще създадемъ новъ хаосъ. Ще получатъ хората разрешение да строятъ споредъ този законъ за застрояването на София, но ще дойдатъ господата отъ Западъ, които ще изработятъ чрезъ конкурсъ генералния планъ, и безъ да държатъ смѣтка за наредбитѣ на този законъ, ще пометатъ всичко построено подъ режима на този законъ. Ето защо въ чл. 3 трѣбва да се каже изрично — така схващамъ азъ целта на законопроекта — че бждещиятъ конкурсъ ще стане на базата на тѣзи норми, предвидени въ този законъ, че бждещитѣ участници въ конкурса не ще могатъ да считатъ София като *tabula rasa* и да правятъ своитѣ комбинации, както тѣ биха намѣрили за добре. Подъ думитѣ „данни“ и „материали“ азъ разбирамъ: населението на София, прираста на туй население, какво можемъ да прозрѣмъ за бждещето, следъ 40—50 или 100 години, и съ огледъ на това да се строи бждещиятъ градъ. Но основата на туй бждеще ще бѣде настоящиятъ законъ.

Правя тази първа бележки съ огледъ да се избѣгне една основна грѣшка, която може да бѣде гибелна. И сега идвамъ на мисълта: нужно ли е да се предвиждатъ всички тия норми за височини, за разстояния, за вътрешна зона, за външна зона, или е достатъчно само да задѣлимъ за сега Софийската община да обяви, съ одобрението на Министерството на благоустройството, конкурсъ и, следъ като планътъ, който този конкурсъ ще ни даде, бѣде одобренъ, да изработимъ законъ за застрояването съобразно съ този планъ?

Докладчикъ А. Николаевъ (з): А дотогазъ, г. Теодоси Кънчевъ?

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Дотогава ще прилагаме закона за благоустройството, който имаме.

Докладчикъ А. Николаевъ (з): За да доразушимъ София.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Моля Ви се, да се разберемъ. Ние сме въ омагьосанъ кръгъ. Щомъ изработваме сега законъ за строежъ на София и опредѣляме едни или други норми за височина на зданията, за широчина на улицитѣ, за разстояние между зданията, за еркери и т. н., и щомъ ще почнемъ веднага да прилагаме този законъ, абсурдно ще бѣде да не се съобрази новиятъ градоустройственъ планъ съ него. Ние работимъ този законъ, безъ да знаемъ какво ще ни даде конкурсътъ, който ще се произведе. Ако имаме плана, който ще се изработи отъ този конкурсъ, можехме да съобразимъ закона съ него, да нагодимъ закона така, че той да прилага именно този планъ. Въпросътъ е поставенъ ясно и ще чака не само отговора на г. министра, но и отговора на техницитѣ. Азъ бихъ желалъ да имамъ на разположение повече време, не за да проучаваме само чисто техническитѣ въпроси, защото трѣбва да си признаемъ некомпетентността по тази материя, но за да можеха компетентнитѣ организации да проучатъ законопроекта. Желателно бѣше да чуемъ мнението на организациитѣ на инженеритѣ, на архитектитѣ, на строителитѣ и др. по отношение на туй, което предвижда законопроектъ, пъкъ дори, ако щете, и мнението на собственицитѣ, за да можемъ ние, проучвайки тѣзи мнения на компетентни лица и организации, да се ориентиране.

Докладчикъ А. Николаевъ (з): Тѣ сж участвували въ създаването на законопроекта.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Желателно бѣше да бѣде придруженъ този законопроектъ съ планове и скици, по които да можехме да разберемъ, до кжде стига външната линия на София, отъ кжде почва вътрешната, кои сж улицитѣ, които опредѣлятъ една или друга зона, и т. н. Защото, като вземете сегашния планъ на София и потърсите ули-

цитът, които тукъ се споменаватъ, може и да не ги намѣрите и може би да не бждете въ състояние да начертаете съ цѣлѣнъ молливъ зонитъ, които се опредѣлятъ. Сега ще трѣбва да гласуваме по довърне улицитъ, които се споменаватъ, безъ да знаемъ, какво обхващатъ тѣ и какво зло може да се нанесе. За това, като приложение къмъ този законопроектъ, трѣбваше да ни се дадатъ на 2—3 листа литографни тѣзи зони, за да знаемъ, какво гласуваме. Безъ това, ние законодателствуваме на довърне. Самъ азъ ви признавамъ некомпетентността си по тази материя. Ето защо правя апелъ да се даде възможностъ на компетентнитъ да се произнесатъ и, освѣтлени отъ тѣхното мнение — защото въ сегашната Камара имаме всичко на всичко единъ инженеръ и единъ архитектъ — да знаемъ, какво създаваме. Инакъ този законопроектъ, въ неговитъ смѣстени технически разпоредби, ще бжде дѣло на дилетанти, дѣло на хора, които даватъ довърне на онѣзи, които сж го изработили, но не ще бжде продуктъ на подробно проучване, освѣтленъ и съ мнението на компетентни лица.

Въ връзка съ краткитъ бележки, които правя — защото, както казахъ, признавамъ, че не съмъ боравилъ съ тази материя и не притежавамъ каквато и да било компетентностъ по техническата ѝ страна — ще засега и другъ единъ въпросъ, който се третира въ чл. 19 отъ законопроекта. Струва ми се, че съ наредбитъ на чл. 19 се цели да се злоупотавятъ собственитъ граждани на София, освенъ ако се даде обяснение, отъ което да се разбере, че азъ лошо схващамъ наредбитъ му. Съгласно постановлението на чл. 36 отъ сегашния законъ за благоустройството, подобренията, които известно дворище може да получи, сж редовни и извънредни. Прокарва се, напр., улица край известно дворище; отъ това то получава известно редовно подобрене, и когато ще се изплащатъ отчужденитъ мѣста за подулци, сгради или дворища, прави се известно процентно намаление върху стойността, която общината трѣбва да плати, съ огледъ на подобрието, което мѣстото получава. Недоволиятъ отъ тия процентни намаления въ плащането може да се обрне къмъ съответния окръженъ съдъ, и тогава вещи лица се произнасятъ, какво процентно подобрене е получило дворището.

Вънъ отъ това подобрене, редовно, нормално, въ чл. 36 и 37 отъ закона за благоустройството има предвидени извънредни подобрения. Въ какво се състоятъ извънреднитъ подобрения? Когато нѣкой притежател на едно грамадно пространство, на едно мѣсто отъ 5—10 декара, пожелае да бжде то подобрено съ прокарването на улици, канали, водопроводи и т. н., тогава тия подобрения ставатъ за негова смѣтка. Това е правилно, защото отъ единъ къръ се създаватъ парцели, тѣхната стойностъ се подобрява извънредно много и чрезъ продажбата на тѣзи парцели той, безспорно, ще може да се обогати и затова има смѣтка да плати. Какво става сега съ наредбитъ, които се съдържатъ въ чл. 19? Въ чл. 19 се цитира чл. 92 отъ сегашния законъ за благоустройството. Въ този чл. 92 се визиратъ строителнитъ граници, граничната строителна линия, тѣй да се каже, на градветъ, на гр. София, напр. Въ първата алинея на чл. 19 се казва: (Чете) „Дворищата, заключаващи се вънъ отъ опредѣленитъ въ чл. 92 отъ закона за благоустройството на населенитъ мѣста строителни граници“ — значи чл. 19 казва, че по всѣки планъ се опредѣлятъ строителни граници на населенитъ мѣста, а първата алинея на чл. 19 се отнася до дворищата, които сж вънъ отъ тия строителни граници — „и при действително на настоящия законъ, продължаватъ да се считатъ за извънредно подобрени“ — въ смисъла, който ви казвамъ. Значи, ако нѣкои иматъ дворища извънъ строителната граница на София, и ако тамъ, задъ тази строителна граница, се прокарватъ улици, канали, водопроводи, всичко това става за тѣхна смѣтка, за смѣтка на стопанитъ, които иматъ мѣста извънъ тази строителна линия. Така е и по чл. 36 и 37 отъ сегашния законъ за благоустройството — тѣ продължаватъ да се считатъ за извънредно подобрени. По-нататкъ чл. 19 казва: (Продължава да чете) „Отчуждаемитъ се отъ тѣзи дворища части, както и постройкитъ и станалитъ подобрения върху тѣхъ за улици, площади, пазарища, градини, паркове, игрища, за разни общински и общи потребности, се заематъ отъ общината, безъ тѣ да ги плащатъ на собственицитъ“. Това е едно перефразирание и допълнение на сегашния чл. 37 отъ закона за благоустройството. Но азъ привличамъ вниманието ви върху следващитъ алинеи на този чл. 19, защото ще разберете, че тѣзи алинеи вече не се отнасятъ до тия парцели, които се намиратъ извънъ строителнитъ граници, а се отнасятъ до парцели, които сж въ строителнитъ граници, които могатъ да бждатъ и тукъ, въ центъра на града, или където и да било. Азъ бихъ молилъ г. ми-

нистра да ме изслуша по този въпросъ, защото го считамъ интересенъ. Ако чл. 19 въ всички свои алинеи се отнася само до тия парцели или мѣста, които сж извънъ строителнитъ граници, тогава, безспорно, не може да се направя каквото и да било възражение, защото и сегашното положение е почти таково: подобно дворище понася тежеститъ при прокарването на улици, канали, водопроводи и пр. Но вижте какво се съдържа въ втората и въ следващитъ алинеи на този членъ: (Чете) „Отчуждаемитъ се части отъ дворища до 6 м. предъ лицето на парцела се отстъпватъ безвъзмездно и не се заплащатъ отъ никого. Цената на отчуждаемитъ се дворища надъ 6 м., както и всички постройки и подобрения, находящи се върху отчуждаемитъ се дворища, се заплащатъ отъ ползующитъ се собственици, съразмѣрно съ лицата на парцелитъ“. Шомъ, съгласно първата алинея, всичко, което е необходимо за улици, за площади, за паркове и т. н., се взема безплатно; има ли смисълъ да се говори въ алинея втора, че отчуждаемитъ се части отъ дворища до 6 м. предъ лицето на парцела не се плащатъ, а ако сж повече отъ 6 м. се плащатъ? Явно е, че по единъ заобиколенъ начинъ, може би по внушение на Софийската община, се иска, щото всички отчуждаеми се части до 6 м. дълбочина въ сегашната застроена частъ на София, въ центъра и до края на строителната линия, шомъ се взематъ за подулци, площади, паркове и т. н., да не се плащатъ. Значи, ако съчетѣ ул. „Алабинска“, за да прокарате една широка улица предъ Съдебната палата, всичко това, което бжде отстъчено до 6 м., а то може да унищожи цѣли парцели, да не се плаща! По такъвъ начинъ ние се отклоняваме съвършено отъ сега съществуващитъ наредби въ закона за благоустройството.

Но нѣщо повече. Вие ще видите, че въ алинея четвърта на този чл. 19 се казва: (Чете) „Въ тежестъ на собственицитъ сж всички разходи за поставяне бордюри, настилане тротоари съ плочи, шосирание и павиране на улицитъ, водоснабдяване на улицитъ и дворищата, канализиране и освѣтление на улицитъ, площадитъ, пазарищата и мѣстата за обща потребъ, както и корекцията на рѣкитъ и канализацията на рѣчищата“. Софийската община, чрезъ внушаване на тази наредба, се искала чисто и просто да прави благоустройство за смѣтка разсипването на едни или други стопани. Имате една постройка, да кажемъ, на ул. „Алабинска“, ул. „Търговска“ или на която и да било улица; едно семейство я притежава отъ 20—30—50 години, нѣма доходи отъ другаде, и живѣе въ тази постройка. Сега вие ще накарате тия хора да изплатятъ всичкитъ разходи, които сж направени за улицата, за каналъ, за водопроводъ, за регулиране и т. н. Това значи, чисто и просто, да заставите тия хора да продадатъ имота си, за да заплатятъ тия разходи. Но абсурдността на това положение, върху което привличамъ вашето внимание — защото когато почнатъ да се прилагатъ тия наредби, тогава ще се види действително каква страшна мѣрка е тази — се съдържа въ наредбитъ на пета алинея отъ този членъ: (Чете) „Изброенитъ благоустройствени работи се извършватъ отъ общината, по предварително изработенъ планъ, който се разгласява поне три месеца преди почването на тѣзи работи. Сумитъ, необходими за изплащането, се събиратъ по реда и начина, предвидени въ закона за събиране на прѣжитъ данъци, съ привилегия на вземането, съгласно чл. 16 отъ закона за облекчение на общинитъ“, а въ последната, шеста, алинея на този членъ, се казва: (Чете) „По сжщия начинъ се събиратъ отъ собственицитъ и сумитъ, изразходвани за извършване на такива благоустройствени работи въ миналото“ — въ миналото, подчертавамъ това — „като тѣзи, изразходвани преди 1 януарий 1922 г., се заплащатъ на общината съ 10 книжни лева за 1 левъ“.

Значи, ние тукъ се занимаваме съ едно минало много неопредѣлено, навѣрно же тръгнемъ отъ освобождението на България, отъ 1879 г., защото тукъ се казва за подобренията, за павиранитъ улици, за канализацията и пр. въ миналото, преди 1 януарий 1922 г. Значи, отъ 1921 г., отъ 1920, отъ 1919, отъ 1890 г. и т. н. — не е опредѣлено! Всички тия подобрения, които сж станали преди 1/2 вѣкъ, които сж забравени и които въ сжщностъ мѣчно могатъ да се изчислятъ, ще паднатъ въ тежестъ на сегашнитъ стопани и тѣ ще трѣбва да ги платятъ на Софийската община, като за 1 левъ ще плащатъ 10 книжни лева! Вие можете да си представите каква олелия ще се създаде, какво разстройство ще се създаде, ако сега тръгнете, да кажемъ, по ул. „Царъ Освободителъ“ или по който щете булевардъ и кажете: всичко, каквото сме харчили за благоустройствени подобрения на тази улица отъ 1879 г. насамъ, вие ще трѣбва да го платите. Азъ си позволявамъ да окачествя това нѣщо като една законодателна недомислица, ако мога така да се изразя. Това не го казвамъ

по адресъ на г. министра, който е внесъл този законопроектъ, защото, както казахъ, той е работенъ отъ техници. Азъ мисля, че това е внушено отъ Софийската община, която гледа на всяка цена да намъри срѣдства, а какъ ще се събератъ тия срѣдства, нея малко я интересува.

Въ връзка съ тѣзи наредби, азъ искамъ да привлѣка вниманието ви върху следното обстоятелство. Първата частъ на чл. 19 е единъ параванъ, лесно приемливъ, логиченъ, защото безспорно е, че притежателитъ на всички тия ниви, свободни, празни мѣста, които сж задъ строителната линия, като прокарате шосе, каналъ, електричество, вода и т. н., като създадете отъ тѣхъ парцели, ще трѣбва да понесатъ товара за всички тия благоустройствени подобрения. Това е съобразно съ логиката, съ справедливостта и съ досегашния текстъ на закона. — Недейте клати глава, г. Мариновъ, защото тия работи Вие не ги разбирате. Отъ розпроизводство може да разбирате, но тия работи не ги разбирате.

Г. Мариновъ (з): Въпросътъ не е тамъ, дали ги разбирамъ или не ги разбирамъ; въпросътъ е на друго мѣсто: откъде накѣде общината ще подобрява улицитъ, а онѣзи, които не сж плащали толкова време, сега ще трѣбва да плащатъ? Сжщото нѣщо е съ желѣзницитъ: България строеше желѣзници, а се задължаватъ отдѣлнитъ общини.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Именно възражението, което правите, потвърждава моето заключение, че по тази материя Вие не можете да боравите съ компетентностъ.

Г. Мариновъ (з): По вашитъ съображения, Вие не сте правъ.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Нали Ви казахъ, по други въпроси — по розпроизводството, по тютюнитъ — ще Ви слушамъ, но по единъ специаленъ правенъ, ако щете, юридически текстъ азъ си позволявамъ да привлѣка вниманието на народното представителство върху тия текстове, съ които, безспорно, въ последствие ще има да се справятъ сждилищата, и последствията отъ които ще тежатъ не върху едного.

Та, казвамъ, задъ този параванъ на чл. 19, който напълно е логиченъ, приемливъ и справедливъ, се ширятъ 5—6 алинеи, които вече не се отнасятъ до тия мѣста, които сж задъ строителната линия на града, а се отнасятъ до самия градъ. И затуй възражението, което се прави по поводъ на единъ апострофъ, че тѣзи наредби, които се съдържатъ тукъ, въ чл. 19, се съдържатъ и въ сегашния законъ, е погрѣшно. То би било право само ако всичкитъ наредби, които се съдържатъ въ чл. 19, се разбиратъ, че ще се отнасятъ до мѣстата, които сж извънъ строителната линия. Но ако е така, тогава всички тѣзи наредби, че ще се взематъ 6 метра, или повече, нѣматъ значение, тъй като, съгласно първата частъ на чл. 19, всички тѣзи мѣста — не 6, а 60 или 600, които се взематъ, тѣ се взематъ безплатно. Считаю, че мисълта ми е ясна и тя, безспорно, ще бѣде обектъ на вашето обсъждане.

Сметохъ за необходимо, г. г. народни представители, да привлѣка вниманието ви върху този текстъ — има и други текстове, върху които азъ ще се спра, когато ще ги разглеждаме единъ по единъ, но това е единъ голѣмъ принципиаленъ въпросъ. Защото ние сега говоримъ по принципъ. Принципатъ, който трѣбва да легне въ този законъ, е, че всички извънредни подобрения на мѣста, които сж извънъ строителната линия, трѣбва да станатъ за смѣтка на стопанитъ на тѣзи мѣста. Това е принципъ.

Второто положение, на което трѣбва да се застане, пакъ принципиално, е, че всички тѣзи подобрения, които сж направени досега и които сж уредени съгласно сега смѣнтивания законъ, като сж минали вече презъ надлежнитъ комисии по чл. 27, като сж обжалвани по чл. 30, тѣ сж създадени вече едно окончателно положение. Тукъ се поставя вече единъ въпросъ за придобито право, въ много случаи, за res judicata. Г. министърътъ е юристъ, той знае, че това е присѣдено, ликвидирано нѣщо. Ето защо, по отношение на мѣстата, на парцелитъ, които се намиратъ въ сегашната строителна линия, трѣбва да се каже изрично, че наредбитъ на сега сжществувания законъ за благоустройството, които сж прилагани и се прилагатъ, и може би има и сега висящи дѣла въ сждилищата, за да се оцени процентътъ на редовното подобрение, тѣзи наредби ще иматъ приложение и по настоящия законъ.

Съ тѣзи бележки азъ смѣтамъ да приключа въпроситъ, които засега искамъ да засегна, поради времето, което напредва.

Но ще ми позволите да кажа само две думи по отношение наредбата, която се съдържа въ чл. 79. Азъ счи-

тамъ, че тази наредба не трѣбва да се приема; азъ считамъ, че, при наличността на единъ утвърденъ планъ за постройка на едно здание, който планъ е послужилъ вече като основание за сключване на едни или други договори съ предприемачи, съ стопани, съ купувачи на апартаменти и т. н., ние не можемъ съ тази обща наредба, съдържаща се въ чл. 79, да кажемъ: всички одобрени планове се считатъ за неодобрени и по такъвъ начинъ да се върнемъ на едно положение, което ще създаде само разстройство. Съгласно чл. 79, „всички утвърдени преди влизането въ сила на настоящия законъ планове, които строежъ на основи не бѣде започнатъ до влизането на закона въ сила, се отмѣняватъ“. Г. г. народни представители! Когато единъ гражданинъ се е обвърналъ къмъ компетентната техническа властъ въ общината и въ Министерството на благоустройството, когато е миналъ редица митарства и е изпълнилъ всички изискуеми се условия, за да може изработенъ проектопланъ да бѣде одобренъ, когато този проектъ е одобренъ преди месецъ, два, петъ, и когато сжщиятъ е послужилъ за основа на създаване гражданско-правни отношения между притежателя на мѣстото, между строители-предприемачи, между купувачи на кантори, на апартаменти, на жилищни помѣщения и т. н., да кажете вие сега, чрезъ наредбитъ на този текстъ, на който давате обратна сила, че всички тѣзи одобрени планове се отмѣняватъ, това е равносильно да създадете една голѣма пертурбация въ отношенията на хората, най-сетне и да дискредитирате престижа на една властъ, която си е изпълнила дълга, прилагайки наредбитъ на закона. Защото подписитъ на компетентни лица, органи на министра, сж поставени тамъ и на тия подписи е даденъ всичкитъ кредитъ, който законътъ имъ дава.

Ето защо, по отношение на този текстъ, азъ бихъ молилъ да се занимаемъ по-сериозно, и моето предложение е: този текстъ да не влиза като съдържание на настоящия законъ, а чисто и просто да се не приема. Защото, както казахъ, ние трѣбва да вървимъ напредъ въ една дейностъ, а не, връщайки се назадъ, да създаваме разстройство.

Тѣзи бележки, които правя, ги правя съ целъ да можемъ да внесемъ повече яснота въ наредбитъ на закона. Защото азъ казахъ: по принципъ, ние посрѣщаме извънредно добре инициативата да се създаде единъ генераленъ градоустройственъ планъ, единъ генераленъ планъ на София, но, създавайки го, искамъ да не създадемъ разстройство, а да начертасемъ онѣзи голѣми линии, по които бѣдешето развитие на нашата столица ще трѣбва да върви, да върви спокойно, нормално, безъ сътресения.

И, заключавайки, азъ моля г. министра да се съгласи съ общото предложение, което правя — този законъ, който сега приемаме, да влѣзе въ основата на конкурса, който ще се объяви. Второ, Министерството на благоустройството да си запази правото, като висша компетентна въ тази областъ инстанция, да проконтролира и да одобри то условията на този конкурсъ. Трето, наредбитъ на чл. 19 трѣбва да се свържатъ съ наредбитъ на чл. чл. 35 и 37 отъ сегашния законъ за благоустройството и тѣзи наредби да се отнасятъ само за ония дворища въ мѣста и други такива незастроени или застроени плоскости, които сж извънъ досегашната строителна линия на София. А за тѣзи, които сж въ строителната линия, въпроситъ, съдържащи се въ чл. 19, да се уреждатъ споредъ установения досега редъ — оценки на комисии, отнасяне спорнитъ въпроси до окръжния сждъ, както е било, и това, което досега е ликвидирано, да се счита безспорно окончателно ликвидирано, и че по никой начинъ да се не даде право на Софийската община да събира суми за подобрения, които сж станали въ миналото. Опредѣля се дата преди 1922 г. Това е неправилно, защото съ подобренията, които сж направени въ миналото въ строителнитъ граници, се е ликвидирало. За тѣзи подобрения Софийската община е сключвала заеми, събирала е всевъзможни такси, всевъзможни проценти. Тѣзи заеми тегнатъ пакъ върху софийското гражданство. Тѣзи паважи, тѣзи мѣста, които сж регулирани, които сж изплащани и т. н. — всичко това е станало пакъ съ срѣдствата на софийското гражданство. Софийската община не черпи своитъ срѣдства отъ българската държава; тя ги черпи отъ софийското гражданство. То е, което участвува въ понасяне погашенията на разнитъ заеми, то е, което плаща всевъзможни такси, берии и т. н. и т. н. То е изплатило веднѣжъ подъ тая форма тѣзи подобрения и несправедливо ще бѣде, жестоко ще бѣде, ако съ настоящия законопроектъ искаме на нова смѣтка, втори пътъ да ги изплаща! Ако Софийската община има нужда отъ доходи — а тя има таквава

— безспорно е, че трябва да ги потърси от други ресурси. Тя трябва да развие своите стопански предприятия, каквито има. Трамвантът дава един великолепен приход.

С. Ризовъ (з. Ст. В): Г. Кънчев! Убеден ли сте въ това, че Софийската община не черпи сръдства от държавата, а от софийските граждани?

Т. Кънчевъ (д. ст. Ц): Не само съм убеден, но . . .

С. Ризовъ (з. Ст. В): Азъ казвамъ, че извън пределитъ на България черпи сръдства Софийската община.

Т. Кънчевъ (д. ст. Ц): Азъ не зная кой е черпилъ сръдства вън отъ пределитъ на България. Други черпятъ сръдства вън отъ пределитъ на България — за тяхъ не говоримъ сега! Върно е, че българската държава е гарантирала сключването на едни или други заеми на Софийската община; върно е, че българската държава е улеснявала Столичната община. Този въпросъ не е споренъ. Но върно е също така, че като прегледате който и да е бюджетъ на Софийската община, вие ще видите, че сръдствата, които тя има, сж черпени отъ източници, пристъпи на Софийската община. Върно е, че Софийската община върши маса служби, чрезъ които, безспорно, България се представява, че Софийската община обслужва и на България като колективитетъ, че тя е, ако щете, приемниятъ салонъ на България, че тя трябва да понася маса тежести въ връзка съ това свое положение и ги понася. Не бива да мислите, че българската държава издържа българската столица. Това не е върно.

С. Ризовъ (з. Ст. В): Дайте да премѣстимъ столицата въ Търново, ще видимъ какво ще бжде.

Т. Кънчевъ (д. ст. Ц): Ще я премѣстите вие. — Отворете който щете бюджетъ на Софийската община, прочетете го, вижте приходнитъ източници и ще се убедите, че тѣ амгажиратъ изключително софийското гражданство. Нѣма защо да си правимъ илюзии. Но азъ казвамъ, че Софийската община, безспорно, има нужда отъ природни източници. Ако тя би проявила по-голяма икономичностъ въ изразходване на сръдствата, които има; ако тя би проявила по-голямъ контролъ при изразходването на тѣзи сръдства; ако би проявила повече творческа инициатива за създаване на ресурси — а ресурси могатъ да се намѣрятъ — тя би могла да бжде въ едно завидно бюджетно финансово положение. Но трябва да констатираме, че тамъ подобни инициативи не се проявяватъ, защото хората, които дохождатъ въ Софийската община, минаватъ и заминаватъ, оставятъ тамъ съвършено преходно и — ако могатъ — използватъ, повече или по-малко, сръдствата на общината за едни цели чужди на непосредственитъ интереси на софийското гражданство, на благоустройството на града, или задоволяватъ, повече или по-малко, партизански интереси.

И тукъ се поставя единъ голѣмъ въпросъ — позволете ми съ две думи да се отклоня. Това е въпросътъ за управлението на София и на по-големитъ градове, за осигуряване, за гарантиране едно трайно управление и една приемственостъ въ туй управление, и не така да ставатъ бързи промѣни и хората, които дохождатъ да управляватъ, да се чувствуватъ като на лагеръ и да се стараятъ да използватъ колкото се може повече общинскитъ сръдства и да не мислятъ за утрешния день. Голѣмитъ разстройства и назадничавостта на София въ туй отношение сж резултатъ отъ този начинъ на действие. И грижата на държавника, който си е поставилъ за задача, съ този законъ да постави личнитъ, по които трябва да се развива бждеща благоустроена София, не трябва да се спре само дотукъ, а трябва да отиде и тамъ. Осигурете ли вие една приемственостъ, една стабилностъ въ управлението на Столичната община и на по-големитъ общини, безспорно е, че единъ генералъ градоустройственъ планъ ще може да бжде реализиранъ бързо, че сръдства за културни и благоустройствени подобрения на София ще се намѣрятъ, ще се осигурятъ. Само по този начинъ може да се постигне това. Не стане ли туй, и най-добритъ градоустройствени планове, дѣло на гениални деятели въ тази областъ, ще останатъ само едно училище, което въ никакъ случай не може да бжде увѣнчано съ задоволителенъ резултатъ.

Приключвамъ бележитъ си, и ще бжда доволенъ, ако съмъ могълъ да бжда полезенъ съ тѣхъ, за да можемъ въ закона да внесемъ и повече логика, и повече правенъ

смисълъ, и повече техническа и благоустройствена подготовка.

Председателъ: Има думата г. министърътъ на общественитъ сгради, жилищата и благоустройството.

Министъръ В. Димовъ: Г. г. народни представители! Трябва да заявя, че съмъ извънредно много доволенъ отъ участието на народното представителство въ разискванията по този тѣй много важенъ и толкова много интересенъ законъ. Трябва да призная, че всички г. г. народни представители, безъ разлика на политическа принадлежностъ, направиха една констатация: че законопроектьтъ е навремененъ и че неговото прокарване е абсолютно необходимо. Всички г. г. народни представители, които говориха, констатираха, че законопроектьтъ не само е навремененъ, но че е и дошълъ много късно. И азъ трябва да подчертая тази тѣхна основна мисълъ и да се съглася съ тѣхъ, че наистина законопроектьтъ е дошълъ много късно. Ние късно се занимаваме съ трасиране основнитъ линии на градоустройството, на застрояването на София — въ единъ моментъ, когато вече София въ голѣмата си частъ е застроена. Следователно, ние ще има да се справяме съ едно съществуващо положение, което омжчява извънредно много всѣка инициатива за разхубяването, за градоустройството на София. Би трябвало София да се сдобиеше съ този законъ преди 10 години, или поне преди 5—6 години, откогато се отпочнаха тѣзи голѣми блокови, кооперативни строежи, които отнеха слънцето и въздуха на хората, които съ своитъ еркери се прострѣха надъ тѣснитъ софийски улици и зарозиха София. Тогава, когаго се почна този масовъ строежъ, трябваше да се установятъ едни основни принципи на строежъ за София, за да можеше да се избѣгне съществуващата строителна анархия.

Г. г. народни представители! Не само прокарването на този законъ, но и установяването на единъ градоустройственъ планъ бѣше повелителна нужда отъ преди много години. Защото срамътъ е малко, бихъ казалъ, въ единъ моментъ, когато и селата почнаха да иматъ свои строителни правилници, които ние утвърждаваме, столицата на България да стои безъ градоустройственъ планъ и въ нея да се строи така напосоки, безъ да сме точно определени по кой пътъ, по коя посока трябва да се развие градътъ София, по кой начинъ трябва да стане неговото застрояване и пр. и пр. А София, г. г. народни представители, би могла да бжде единъ отъ най-хубавитъ градове на Европа. Защо? Затуй защото София е единъ новосъздаденъ градъ; тая София, която имаме днесъ, е съ една история не по-дълга отъ 40 години. Стара София, която заварихме следъ освободението на България, изчезна, нѣма я вече. Следователно, ако се имаше предвидливостъ преди 10—15 години когато София броеше 60—70 хиляди жители, да се направи единъ градоустройственъ планъ на града, съ огледъ на неговото бждеще развитие, ние, повтарямъ пакъ, щѣхме да имаме единъ отъ най-хубавитъ градове, защото София, казахъ, е новъ градъ. Ние нѣмахме неудобството на Парижъ, ние нѣмахме неудобството на Прага, ние нѣмахме неудобството, ако щете, на Берлинъ и други голѣми европейски градове, които иматъ задъ себе си една дълга история и които, съществувайки при модерната благоустройствена политика, действително, принципи и пр., много мъчно можаха да се пригледатъ. София нѣмаше това неудобство. Но, за голѣмо наше съжаление, тогава, когато старитъ градове се приспособиха къмъ новитъ методи на строителство; тогава, когато единъ Берлинъ още въ 1925 г. изработи свой градоустройственъ планъ и възъ основа на него предприе строителството на града и днесъ Берлинъ е единъ отъ най-добре благоустроенитъ градове; тогава, когато и въ Парижъ почнаха отдавна да вършатъ тази работъ; тогава, когато и въ Прага днесъ събарятъ здания, разширяватъ улици и по единъ определенъ градоустройственъ планъ строятъ, ние у насъ не го направихме. И не е видно за това сегашното управление на Министерството на благоустройството. Това е грѣшка не на едно управление, това е грѣшка на столица София, това е грѣшка на много управления — че досега не сж се погрижили за тази работа, че досега не сме се погрижили да създадемъ възможностъ на нашия най-хубавъ градъ, на столицата на България, на културния и стопански центъръ на нашата държава, за едно правилно строителство. И, за голѣмо съжаление, г. г. народни представители, София се строеше и се строи още по единъ законъ за благоустройството отъ 1897 г., измѣненъ въ 1911 г. Единъ законъ, прокаранъ преди повече отъ 40 години, днесъ дава нор-

митъ за строителство на София! Този законъ се отнася както за София, така и за с. Делвелеръ, и за с. Голъ-ту-панъ, и за което и да е друго населено мѣсто въ България. Ясно е, че така, както би се строило въ Пазарджикъ, въ Ломъ или въ който и да е другъ малък градъ или село на България, не може и въ София да се строи така, на сжщитѣ принципи, на основание на сжщитѣ законни положения.

Следователно, нуждата отъ създаването на единъ законъ, който да уреди въпроса за строителството на София, бѣше абсолютно належаща. Министерството, чувствувайки тази нужда, предприе създаването на такъвъ законъ.

Най-напредъ искамъ да отговоря на нѣкои закачки по въпроса, какъ е изработенъ законопроектъ, дали той е прибрзанъ или закъснѣлъ. Г. г. народни представители! Министерството на благоустройството работи повече отъ 6 месеца върху този законопроектъ. Нѣколко проекта сж приеми и нѣколко проекта сж отхвърляни. Въ комисията, която изработи настоящия законопроектъ, участваха представители на строителитѣ, на разни технически организации, и тамъ тѣ, които, безспорно, сж по-компетентни отъ насъ, които сж чувствували неудобствата и недостатѣцитѣ на стария законъ, имаха възможностъ въ продължение на 6 месеца да изяснятъ основнитѣ линии на този законопроектъ. И следъ дълги обсъждания сж представители на Софийската община, сж представители на БИАД, на Архитектното дружество и пр., като резултатъ дойде този законопроектъ.

Казахъ отначало, че имаме и другъ проектъ — даже въ вѣстникитѣ бѣха предадени неговитѣ основни линии — но когато ми се представи, азъ видѣхъ неговитѣ неудобства и го върнахъ обратно въ комисията, работи се наново и ми се представи настоящият законопроектъ. И азъ съмъ доволенъ, че техникитѣ ми дадоха единъ приемливъ законъ, единъ законъ, който горе-долу решава проблемата.

Г. г. народни представители! Има ли нужда отъ такъвъ законъ и можемъ ли ние да оставимъ София да се строи по сегашнитѣ законни норми? Не вѣрвамъ да се намѣри нито единъ, освенъ нѣкой заинтересованъ, който да ми каже, че София нѣма нужда отъ такъвъ законъ и че можемъ да строимъ и занаятъ тѣй, както сме строили досега.

Г. г. народни представители! Разходите се изъ София, не само тукъ, изъ центъра, а въ която частъ на града искате, на който щете жгълъ се спрете и вие ще се убедите въ нуждата отъ единъ такъвъ законъ. Че има нужда отъ такъвъ законъ, най-добре чувствуваме ние въ Министерството на благоустройството, които се разправяме съ българскитѣ граждани, които се разправяме съ строители, които имаме неприяности съ тѣхъ и тѣ съ насъ, поради липсата на единъ ясно опредѣлени законни норми за строежъ. Минете по която и да е улица на София, въ който и да е кварталъ на София, и вие ще видите улици съ 8 м., съ 9 м., съ 10 м., съ 12 м. ширина и надъ тѣзи тѣсни улици се прострѣли еркери по 1-20 м. отъ едната страна и по 1-20 м. отъ другата страна на улицата и тя останала като подъ чадъръ. Знаемъ улици, по които единъ месецъ, следъ като снѣгътъ се е стопилъ навсѣкжде, има ледъ и хората, като минаватъ по тия улици, си тропатъ главитѣ. Защо? Защото никой навремето не е помислялъ, не се е погрижилъ да забрани да се краде отъ свѣтлината и въздуха, да се лишаватъ хората отъ това, което имъ е най-необходимо.

Но не е само това. Навремето, когато е създаденъ действащиятъ законъ за благоустройството, е предвидено едно постановление, да се строи 1-50 м. навътре отъ граничната линия. Тогава се е имало предъ видъ, че ще се строятъ малки къщички по на 1-2 етажа и, следователно, като се остави по 1-50 м. отъ едната и отъ другата страна на граничната линия, това може да се търпи. Днесъ, обаче, това положение не може да се търпи, защото, като имате отъ едната страна построена огромна кооперация, дълга 25—30 м., и друга до нея такава, между тѣхъ остава едно тѣсно коридорче отъ 3 м., едно мѣсто, въ което нѣма хигиена, въ което се разнасятъ зарази, което е едно зло и за едната, и за другата кооперации. Пакъ поради липса на ясно постановление въ закона, въ много тѣсни софийски улици изникнаха грамадни сгради, които или затулиха други съществуващи сгради и имъ отнеха свѣтлината и въздуха, или пъкъ попрѣчиха, смазаха, така да се изразя, движението по улицитѣ и отнеха въздуха на съседнитѣ улици. При съществуващитѣ законни норми ние не можахме да направимъ нищо, защото имаме едно разтегливо положение въ закона: колкото е широка улицата, толкова високо може да се строи. Има широки улици по 50 м., каквато е, напр., „Царъ Освободителъ“ и, възъ основа на това постановление въ закона, на „Царъ Освобо-

дителъ“ може да израстне единъ небостъргачъ, безъ да можемъ да го спремъ, защото нѣмаме законно постановление. Вѣрно е, че имаме единъ административно-полицейски правилникъ, обаче не винаги. Административниятъ сждъ, който се отива при такъвъ споръ, взема страната на Министерството на благоустройството. Ние имаме толкова много спорове. Имаме единъ типиченъ споръ по единъ строежъ на „Царъ Освободителъ“. Съществува едно министерско постановление отъ 1924 г. въ смисълъ, че на бул. „Царъ Освободителъ“ не може да се строи, освенъ малки виллоподобни постройки. Имало се е предъ видъ, на този най-хубавъ булевардъ въ София, срещу евентуалния бѣдещъ дворецъ да не израстватъ постройки, които ще загрозяватъ тази най-хубава частъ на града. Ние, следвайки това постановление, не позволявахме да се предприема голѣмъ строежъ на този булевардъ. Но започна да се строи една кооперация на 7 етажа. Азъ я спрѣхъ, обаче Административниятъ сждъ отмени моето разпорѣждане. Азъ се мотивирахъ именно съ това министерско постановление, мотивирахъ се още и съ естетически съображения — че не може въ тази частъ на града да има такава постройка, че естетиката изисква да се направя нѣщо друго — но Административниятъ сждъ не уважи тѣзи наши съображения, отхвърли нашето искане и втори пътъ ни принуди да разрешимъ строежа на тази сграда. И днесъ, като минете по „Царъ Освободителъ“, вие ще видите една сграда, подпрана на две клечки, съ еркери 1-20 м., съ нѣкакви дупки за лампи и отгоре съ 1—2 кубенца като джамия. Нито азъ лично, нито който и да е въ министерството нѣмаше възможностъ да спре този начинъ на строежъ. Не е само този споръ. Както казахъ, ние имаме толкова много и най-разнообразни и курioзни спорове, при които Министерството на благоустройството, въпрѣки желанието си да служи на благоустройството на София, не е могло да направи това, поради липсата на ясни и точно опредѣлени законни постановления. И поради тая именно липса, ние имаме тая анархия на строежъ въ София. Казахъ, разходите се изъ София, за да я почувствувате и видите.

Не само това. Въ София имаме нѣколко хубави площади, каквито сж площадь „Народно събрание“, площадь „Св. Недѣля“, площадь „Александъръ I“. Ако имаме предвидливостъ, единъ планъ, на тия площади щѣха да изникнатъ еднообразни въ своитѣ фасади постройки, за да съществува тая строителна хармония, за която се говори въ законопроекта. Обаче какво имаме днесъ? На единъ отъ тия площади сж изникнали постройки съ най-разнообразни фасади: една въ единъ стилъ, друга въ другъ стилъ, една на така строена, друга на иначе строена. И вмѣсто да имаме една хармония, една красота, ако щете, отъ художествена гледна точка, на тия хубави площади днесъ ние констатираме една строителна анархия, която не прави никому честъ.

До днесъ липсваше едно ясно постановление и по отношение на незастроенъ дворъ. И какво става? Съществуващо едно постановление, споредъ което трѣбва да се остави 25% дворъ. Но какво правѣха г. г. строителитѣ? Тѣ сѣмѣтатъ като дворъ и коридорчето край оградата, и шахтитѣ, и всички извивки край кооперацията, така че въ края на краищата кооперацията нѣма дворъ. Тукъ, въ София, има огромни сгради, въ които живѣятъ десетки семейства, но въ които нѣма дворъ. И можете да си представите какво е положението на хората, които живѣятъ тамъ. Не само това. Поради липсата на ясни законни постановления, вие виждате, какъ върху едно по-голѣмо нарцелирано мѣсто изниква една сграда на улицата: следъ това, обаче, вътре, въ задната частъ на двора, където е останало, да кажемъ, нѣкое незастроено мѣсто или има малка къщичка, събарятъ къщичката и тамъ изниква друга голѣма сграда, така че оная кооперация, която е вътре въ двора, е съвсемъ унищожена и всички дребни спестители, които сж си вложили паритѣ въ апартаменти, се чувствуватъ загинали. Азъ получихъ, г. г. народни представители, специално за единъ такъвъ случай, такава покѣрително писмо отъ едно семейство, че човѣкъ не може да не се разплаче. Хората казватъ, „Съ дълги усилия, съ голѣмъ трудъ, следъ като си продадохме всичко, каквото имаме, ние си купихме едно апартаментче отъ четири стаи, и сега срещу нашата сграда сж нѣколко единствени прозорци, които виждатъ свѣтлина и въздухъ, изникна огромна сграда на калканъ и я унищожихъ“. И тия хора никога вече нѣма да видятъ въздухъ и слънце! Днесъ нѣмаме нито едно постановление въ закона, на което да можемъ да се базираме, за да спремъ това безобразие. Ще си построятъ хората кооперацията, ще унищожатъ съществуващата по-навътре кооперация и около 10—15 апартаменти на сиромаси или на дребни чиновници и тѣхнитѣ спестявания ще бждатъ просто унищожени!

И хората ще бъдат принудени или да живеят вечно в тъмнина, или да се изселят от там, затова защото нима ясни постановления в закона, не се предвиждат норми, които да задължават строителите да оставят непременно незастроени дворове, по които начинът ще се спре и спекулацията с мѣстата в София.

Г. г. народни представители! Какъ става строежът на кооперациите? Строи една фирма или едно дружество; тѣзи, които си купуват апартаменти, влагат просто парите си, дават вноски и пр., а фирмата строи. Тоя, който ще получи в утрешния ден апартаментъ, нито гледа какъ се строи, нито може да знае какъ се строи. А утре може да го завари и следното положение: нѣкоя кооперация да изникне предъ него или да нѣма въобще дворъ. По тоя въпросъ той не може, разбира се, да се интересува. Обществения дългъ на общината и на министерството е да се интересуватъ за интересите на гражданите. Обаче до днесъ ние нѣмахме норми, за да можемъ да пазимъ въ това отношение гражданските интереси.

Г. г. народни представители! Ние ще трѣбва да помислимъ и за утрешната защита на София при евентуална — не дай, Боже — война. Всички градове в свѣта се готвятъ за такава защита! Защо? Защото утрешната война, предвижда се, ще бъде преди всичко въздушна война. Какъ ще се защитаваме ние? София е единъ отъ градовете в свѣта, където нѣма паркове — единственият може би градъ, който нѣма градини и паркове. А пъкъ се знае, че въ една бъдеща война парковете и градините ще играятъ огромна роля при защитата на населението, което живѣе въ градовете. И вътрешни дворове въ София нѣмаме. Всички вътрешни дворове сѫ унищожени и застроени. А въ чужбина, когато се застроява извѣстенъ кварталъ, държи се преди всичко да се застроява уличната линия на квартала, като вътре, отъ всѣки единъ отъ парцелите оставатъ по 5—10 м., за да се образува една вътрешна градина, единъ вътрешенъ дворъ, където евентуално въ утрешния денъ, при една напасть, да може чрезъ подкопаване, чрезъ окопи, подземия или нѣщо подобно, да се скриятъ жителите на околните здания. За такава една евентуалностъ се готвятъ хората и затова тамъ никой не смѣе да строи сграда, ако нѣма дворъ. Това нѣщо го нѣмаме у насъ.

Г. г. народни представители! Единственият паркъ, който има София, който е една гордостъ за нея — Борисовата градина — трѣбва да признаемъ съ голѣма горестъ, че всичко възможно е правено въ миналото, за да бъде поокрастенъ и изрѣзанъ. Каточели нѣмахме въ София къде другде да се строи, та непременно трѣбваше да изрѣжемъ и частъ отъ Борисовата градина! Не само това, г. г. народни представители, но се стигна и до следния скандалъ: общината раздаде мѣста на граждани да си построятъ малки къщици, даде имъ ги безплатно, заедно съ всички възможни улеснения и тѣ ги застроиха. Сега, когато почна голѣмиятъ строежъ на кооперации, тия господа си продадоха къщите и купуватъ апартаменти отъ тая кооперация. Въ тая строителна зона, която трѣбваше да бъде само за вилнообразно застрояване, хората, на които бѣха дадени отъ държавата и отъ общината помощи; за да си направятъ малки къщици за живѣне, продадоха къщите си и на мѣстата имъ се издигнаха многоетажни кооперации, които унищожиха съседните малки къщици. Всичко това, г-да, сѫ факти, които доказватъ, че по пътя, по който се е вървѣло досега, повече не може и не бива да се върви съ огледъ бъдещите интереси на гр. София. Ами че София не е само на софиянци, г. г. народни представители. София е на българския народъ! Ние не можемъ да не се интересуваме какъ ще изглежда София и какво ще представлява. За насъ не е безинтересна нито безопасността на столицата на България, нито безопасността и хигиената на жителите, които живеятъ въ столицата на България. И заради това всички тия съображения ме доведоха до мисълта да се избърза съ прокарването на този тъй много необходимъ и тъй дълго очакванъ законъ.

Но, г. г. народни представители, когато се разискваше тукъ законопроектътъ, моето впечатление бѣше, че работитѣ се смѣсваха. Смѣсваше се законътъ, който ние сега правимъ, съ градоустройствения планъ и закона, който ще го последва. И затова, когато говори г. Петко Стояновъ, той каза, че законопроектътъ не урежда въпроса за разширяването или не на София, за границите, които трѣбва или не трѣбва да има София. Той искаше на всѣка цена съ тоя законопроектъ да се уреди този въпросъ. Не може така, г. г. народни представители. Ние трѣбва да отделимъ този въпросъ. Ние днесъ не правимъ законъ за градоустройството на София — такъвъ законъ не можемъ и да направимъ; ние правимъ законъ за застрояването на София и затова сме употребили този тер-

минъ. Ето защо, когато единъ отъ преждеговорившите говорѣше за градоустройството, азъ го прекъснахъ и казахъ: не, това е законъ за застрояването на гр. София. Това сѫ две съвършено различни нѣща. Ние съ този законъ не можемъ да имаме амбицията, нито можемъ да си правимъ илюзията, че ще направимъ градоустройствения планъ. Това не е въпросъ на законъ. Това е въпросъ преди всичко — както се вижда и отъ първия членъ на законопроекта — на едно основно проучване, на единъ международенъ конкурсъ. И този именно бъдещъ градоустройственъ планъ ще реши каква да бъде София. Тоя градоустройственъ планъ ще реши по коя посока да се развива София. Така напр., Софийската община съ ония измѣнения, които предлагаше да се направятъ въ законопроекта, целѣше София да се развива къмъ гробищата. Ние смѣтаме, че това е грѣшка. Какво ще търси София изъ тия батлаци? Ние искаме да се развива София нагоре. Това е естественъ пътъ на нейното развитие. Това сѫ хигиеничните квартали. Но въпросътъ нѣма да го решимъ съ тоя законъ. Този въпросъ ще го реши бъдещиятъ градоустройственъ планъ. Тукъ ще дойдатъ техници отъ цѣль свѣтъ, хора, които изключително се занимаватъ съ тая материя. Напр., когато се е правилъ градоустройствениятъ планъ на Берлинъ, германците не сѫ се посрамили да повикатъ техници и компетентни хора отъ Парижъ; и французи сѫ участвували въ правенето на градоустройствения планъ на Берлинъ. Сѣщото направиха и въ Прага. Чехите не се посрамираха да повикатъ техници и компетентни лица отъ Берлинъ, защото трѣбва да признаемъ, че въ Германия се намиратъ едни отъ най-компетентните хора по тази материя.

Следователно, когато се сложи въпросътъ и започне изработването на градоустройствения планъ, тогава ще се реши проблемата каква да бъде София. Техниците ще дойдатъ и ще ни кажатъ най-напредъ какво ще правимъ съ тѣсните улици; тѣ ще ни кажатъ къде ще бъдатъ площадите; тѣ ще ни кажатъ кои площи ще разширимъ; тѣ ще ни кажатъ кои улици ще разширимъ и кои ще затворимъ; тѣ ще ни опредѣлятъ посоката, по която ще се развива София; тѣ ще ни кажатъ къде се намиратъ подземните води на София, и въ зависимостъ отъ тѣхъ ще ни посочатъ какво да бъде развитието на града въ бъдеще съ огледъ на защитата на града. Тѣ ще ни кажатъ и колко голѣма трѣбва да бъде София.

Г. г. народни представители! Азъ не съмъ съгласенъ съ ония, които твърдятъ, че София се бавно увеличава. Не е вѣрно това, г. г. народни представители. София въ свѣта е градътъ, който най-бързо се увеличава. Единъ примѣръ. Берлинъ, който се смѣта за градъ, който се най-бързо увеличава, е билъ въ 1900 г. съ 2.712.000 жители, а въ 1920 г. — съ 4.290.000 жители. София презъ 1900 г. е била съ 67.000 жители, а презъ 1929 г. — съ 240.000 жители. Берлинъ се е увеличилъ съ 70%, София — съ 210%. София е единъ отъ градовете въ свѣта, който най-много и най-бързо се увеличава.

Сѣщо така има едно разпространено мнение, което чухъ и тукъ, че София била много разпространена, т. е., че София била много рѣдко населена. Това не е вѣрно, г. г. народни представители. София е трети градъ въ свѣта по гъстотата на населението. Първиятъ е Парижъ, въ който се падатъ на единъ хектаръ 302 души; Лондонъ — 146 души; София — 95 души; Виена — 70 души; Нью-Йоркъ — 66 души; Берлинъ — 48 души. Парижъ при 2.900.000 население е разположенъ върху 7.980 хектара земя; Лондонъ съ 4.500.000 население — върху 30.000 хектара земя; София — съ 253.000 жители — върху 2.664 хектара земя; Виена съ 2.900.000 жители — върху 27.800 хектара земя; Нью-Йоркъ съ 5.600.000 жители — върху 85.000 хектара земя; Берлинъ съ 4.300.000 население — върху 88.381 хектара земя. Берлинъ, който е построенъ по най-новите изучвания и постижения на градоустройствената техника, е градъ, който, както виждате, е разпространенъ на най-широко мѣсто, и тамъ на единъ хектаръ се падатъ само 48 души. Берлинъ е осѣянъ съ паркове, градини и хората чувствуватъ, че при новото състояние на нѣщата ще трѣбва градътъ да се развие не само на височина, но и на ширина.

Искамъ да кажа, всичките тѣзи въпроси, които се повдигатъ въ свръзка съ развитието на града, въ свръзка съ изгледа на града, въ свръзка съ пространството, което ще заеме градътъ, какъвъ ще бъде градътъ, сѫ въпроси на бъдещия градоустройственъ планъ.

Ето защо въ първите членове на закона ние постановяваме, че въ срокъ отъ две години София трѣбва да се съобие съ своя градоустройственъ планъ. Не може този въпросъ повече да се отлага, това трѣбва да стане. Азъ съмъ съгласенъ съ бележката на г. Теодоси Кънчевъ, че Ссфийската община може да отлага този въпросъ и затуй

Министерството на благоустройството трябва да се намеси. Защото, ако оставим само на общината, тя няма да има този планъ, защото, освенъ принципътъ „Расте, но не старѣе“, тя има и единъ другъ принципъ — да не бърза много, полека да кара тия работи! Та затова тази поправка ще се възприеме, за да се осигури по-скорошното създаване на този градоустройственъ планъ. И тогава чакъ, когато този планъ го имаме предъ себе си, когато чуемъ компетентнитѣ мнения на европейскитѣ учени по този въпросъ, на архитектитѣ, на градостроителитѣ; когато тѣ предъ насъ кажатъ онова, което мислятъ, когато и нашитѣ господа архитекти, които познаватъ най-добре нашитѣ условия, ще сътрудничатъ при изработването на този градоустройственъ планъ, следъ като чуемъ мнението на представителитѣ на науката и техниката, което, безспорно, трябва да бжде за насъ мѣродавно, тогава вече ние ще имаме една представа за това, каква ще бжде София въ утрешния день.

Тоя законъ, обаче, гони по-скромни цели. Той иска да подпомогне изработването на бждещия градоустройственъ планъ; на тѣзи, които ще работятъ съ него въ утрешния день, иска да имъ се притече въ услуга. Законътъ, който ние правимъ, иска да спре и иде да спре анархията въ строежитѣ. Съ този законъ, казахъ, не си поставяме задачата да разрешимъ градоустройствената политика на София. Не. Защото нѣмаме тази възможность, защото не сме чули компетентното мнение на хората, които разбиратъ този въпросъ; нѣмаме тѣхнитѣ изучвания. Какво можемъ да направимъ ние, г. г. народни представители? Нищо друго, освенъ това, да спремъ анархията, освенъ да кажемъ: „Стига, не може повече въ София да се строятъ еркери съ 1.25 м., не може да се засѣнчватъ улицитѣ, не може да се издигатъ сгради съ височини, които не отговарятъ на ширината на улицитѣ, които не отговарятъ на хигиената.“ Въобще, искаме да установимъ норми, по които ще се строи, да създадемъ законоположения, за да не ставатъ и нарушения, па и за да не ставатъ злоупотребления.

Тукъ г. Петко Стояновъ каза: „Нека съ 2—3 членчета да дадемъ право на министерството“ — искаше да каже на министра — „да урежда тѣзи въпроси“. Не, г. г. народни представители. Ние се отказваме отъ тия права. Когато се разглеждаше бюджетътъ на Министерството на благоустройството тукъ, единъ отъ г. г. народнитѣ представители предложи същото — да ми се даде на мене право да уреждамъ тази материя, да спирамъ строежа тамъ, дето не би трябвало да се издига голѣма постройка. И тогава отговорихъ: не може Министерството на благоустройството да приеме такава голѣма власт, да разполага съ имота, да разполага съ интереситѣ, материални и морални, ако щете, на гражданитѣ. И азъ прекъснахъ г. Петко Стояновъ, като му казахъ, че не мога да оставя на чиновницитѣ да решаватъ тия въпроси. Нѣмамъ нищо противъ чиновницитѣ, обаче не можемъ да ги оставимъ тѣ да разполагатъ съ интереситѣ на гражданитѣ, затова

защото ще бждемъ свидетели на много неприятни наенлади.

Председателътъ: Ще говорите ли много, г. министре?

Министъръ В. Димовъ: Да. Моля да се продължи заседанието, докато свърша.

Председателътъ: Тогава азъ ще Ви моля да продължите утре.

Министъръ В. Димовъ: Азъ ще свърша следъ половинъ часъ.

Г. Говедаровъ (д.сг): За утре да остане.

Д. Ачковъ (нез): За утре да остане. Г. председателътъ е уморенъ. Не е смѣненъ презъ цѣлото заседание.

Председателътъ: Моля да се съгласи Народното събрание, щото утре да имаме заседание съ следния дневенъ редъ:

1. Второ четене законопроекта за застрояване на гр. София — продължение.

Първо четене законопроектитѣ:

2. За бюджета на Главната дирекция на желѣзницитѣ и пристанищата за 1934/1935 финансова година.

3. За измѣнение и допълнение на закона за разрешаване на Българската централна кооперативна банка да отпустне заемъ отъ ефорията „Братя Евлоги и Христо Георгиеви“.

4. За измѣнение и допълнение на чл. чл. 25, 26, 27, 29 и 34 и прибавяне подъ дѣлъ III — „За осигуровката на адвокатъ“ въ закона за адвокатитѣ отъ 8 юлий 1925 г.

5. За отчуждаване на части отъ общинскитѣ мери на селата Плисковъ, Кайкж, Ова-Суютлю, Шуменска околия, и на гр. Преславъ и отстъпването имъ на Министерството на народното просвѣщение за културно-просвѣтни нужди.

6. Одобрение предложението за отпускане отъ държавнитѣ стопанства и фабрики по ведомството на Министерството на общественитѣ сгради и пр. разни материални на благотворителни, културно-просвѣтни и други дружества.

Второ четене законопроектитѣ:

7. За постройка на централно полицейско училище и други полицейски учреждения.

8. За посмъртна взаимноспомогателна каса на служители при изборнитѣ учреждения.

Който съгласни съ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Заседанието се вдига.

(Вдигнато въ 21 ч. 2 м.)

Председателъ: А. МАЛИНОВЪ

Секретаръ: А. КАНТАРДЖИЕВЪ

Замѣстници-секретари: { **Д-ръ А. ФРАНГЯ**
АЛ. Т. НИКОЛАЕВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ